

ВІСНИК ***КОНСТИТУЦІЙНОГО*** ***СУДУ УКРАЇНИ***

Загальнодержавне періодичне видання

Засноване
19 лютого 1997 року

Свідоцтво
про державну реєстрацію
Серія КВ № 2444

Виходить
шість разів на рік

Засновник:
Конституційний Суд України
Адреса: 01033, м. Київ-33,
вул. Жиллянська, 14

5/2014

Редакційна рада

- Ю. Баулін** — Голова Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України (голова Редакційної ради)
- П. Стецюк** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доктор права (заступник голови Редакційної ради)
- Ю. Барабаш** — проректор, завідувач кафедри конституційного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- В. Бринцев** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор
- М. Гранат** — суддя Конституційного Трибуналу Республіки Польща, доктор наук, професор
- І. Гриценко** — декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор
- М. Козюбра** — суддя Конституційного Суду України у відставці, завідувач кафедри загальнотеоретичних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- М. Костицький** — суддя Конституційного Суду України у відставці, професор кафедри філософії права і юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- М. Мельник** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор
- А. Селіванов** — постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- І. Сліденко** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
- В. Тихий** — суддя Конституційного Суду України у відставці, віцепрезидент — керівник Київського регіонального центру НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України
- Б. Футей** — суддя Федерального суду претензій США, доктор права, професор
- С. Шевчук** — суддя Конституційного Суду України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України
- В. Шишкін** — суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук, доцент

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Вінніка Володимира Олексійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України, частин першої – п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218, частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України, статті 12 Закону України «Про звернення громадян» 6

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Кадрове агентство «Азов Персонал Сервіс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України 11

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Калина Володимира Михайловича щодо офіційного тлумачення положень статті 7 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» 14

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бітіка Павла Петровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону України «Про виконавче провадження» 17

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 276, частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення у системному зв'язку з його положеннями статей 245, 258, частини першої статті 268, частини першої статті 277, статей 278, 279, 280. 20

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Гучканюка Володимира Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, четвертої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України. 23

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ускової Анни Сергіївни щодо офіційного тлумачення положень статті 33 Конституції України, статей 65, 156 Житлового кодексу Української РСР, статті 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» 26

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Євстіфеева Микити Ігоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України у системному зв'язку із положеннями частини другої статті 2, частини другої статті 4, пункту 1 частини першої статті 171¹ цього кодексу, частини другої статті 124, абзацу другого пункту 1 частини першої статті 150, частини першої статті 152 Конституції України, статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» 29

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кошеровського Аркадія Євсейовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 46 цього закону, частини другої статті 22, частин першої, другої статті 24, частини третьої статті 25, частини першої статті 46 Конституції України, частин другої, третьої статті 67, статті 69 Закону України «Про Конституційний Суд України» 32

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Морохіна Михайла Васильовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України. 36

Ухвала Конституційного Суду України

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Новоселової Наталії Володимирівни щодо офіційного тлумачення окремого положення другого речення частини третьої статті 49, положення частини другої статті 144 Конституції України. 39

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Колісник В. Механізм конституційного регулювання та його основні стадії в контексті реалізації виборчого права та формування конституційного ладу 44

Тупицький О., Шостенко О. Правосуб'єктність особи щодо права на конституційне звернення: теоретичний та практичний аспекти . . . 51

Айріян К. Проблеми впровадження інституту конституційної скарги в Україні: підвідомчість судових справ адміністративної та конституційної юрисдикції 61

Лотюк О. Функції громадянського суспільства в умовах євроінтеграції. 72

КОНФЕРЕНЦІЇ, СИМПОЗИУМИ, КОЛОКВІУМИ

Шишкін В. Роль індивідуальної ініціативи щодо тлумачення положень законів України у забезпеченні загального інтересу 79

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Липень — вересень 2014 року 83

Вітаємо ювілярів 84

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

**УХВАЛА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Вінніка Володимира Олексійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України, частин першої — п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218, частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України, статті 12 Закону України «Про звернення громадян»

м. Київ
28 травня 2014 року
№ 63-у/2014

Справа № 2-54/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуєчого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича — доповідача,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Вінніка Володимира Олексійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України, частин першої — п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218, частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс), статті 12 Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 47, ст. 256) з наступними змінами (далі — Закон).

Заслухавши суддю-доповідача Саса С. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Віннік В. О. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України, частин першої — п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218, частини третьої статті 307 Кодексу, статті 12 Закону в аспекті питань щодо:

— обов'язку слідчого, прокурора невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, вносити відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та стосовно недопустимості відмови у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, а також щодо можливості розпочати розслідування лише після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

— недопустимості застосування слідчим, прокурором, іншою службовою особою, уповноваженою на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, положень Закону у випадку звернення особи із заявою чи повідомленням про кримінальне правопорушення;

— права громадянина на забезпечення апеляційного та касаційного оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора відповідно до положень статті 129 Конституції України.

Необхідність в офіційному тлумаченні наведених положень Конституції України, Кодексу та Закону Віннік В. О. обґрунтовує неоднозначним, на його думку, їх застосуванням слідчими суддями судів загальної юрисдикції при розгляді скарг на бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання ними заяви про кримінальне правопорушення, а також посадовими особами органів прокуратури при розгляді заяв, повідомлень про кримінальні правопорушення як звернень громадян.

Крім того, суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що положення частини третьої статті 307 Кодексу не відповідають статті 64 та пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, оскільки ними не передбачено можливості апеляційного та касаційного оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора.

До конституційного звернення автор клопотання долучив копії ухвал судів загальної юрисдикції у справах, в яких він був стороною, та листів-відповідей органів прокуратури.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 20 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 1, 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне звернення має містити обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави для висновку, що вони не підтверджують неоднозначного застосування судами України положень статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України, частин першої — п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218, частини третьої статті 307 Кодексу, статті 12 Закону.

Із наданих автором клопотання копій судових рішень вбачається, що положення статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України в них не застосовувалися. Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що надані суб'єктом права на конституційне звернення матеріали, у яких відповідні положення Конституції України або законів України не застосовувалися, не можуть бути розглянуті Конституційним Судом України як такі, що підтверджують неоднозначне застосування таких положень судами України, іншими органами державної влади (ухвали від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011, від 28 листопада 2013 року № 61-у/2013).

В ухвалах слідчого судді Ленінського районного суду міста Луганська від 12 квітня 2013 року, від 16 квітня 2013 року, від 22 квітня 2013 року, ухвали Печерського районного суду міста Києва від 16 грудня 2013 року положення частин першої — п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218 Кодексу застосовано однозначно за однакових юридично значимих обставин (суд не виявив у діях посадових осіб прокуратури ознак бездіяльності та відмовив у задоволенні скарг). Ухвали Ленінського районного суду міста Луганська від 16 травня 2013 року, від 26 листопада 2013 року, апеляційного суду Луганської області від 9 грудня 2013 року стосуються роз'яснення ухвали слідчого судді Ленінського районного суду міста Луганська від 16 квітня 2013 року згідно зі статтею 380 Кодексу. Положення статті 307 Кодексу застосовано лише в ухвалі апеляційного суду Луганської області від 19 грудня 2012 року.

Аналіз змісту ухвал слідчого судді Ленінського районного суду міста Луганська від 12 квітня 2013 року, від 16 квітня 2013 року, від 22 квітня 2013 року дає підстави для висновку, що положення статті 12 Закону суд застосовує однаково.

Листи-відповіді органів прокуратури, на які посилається Віннік В. О., згідно з правовою позицією Конституційного Суду України, викладеною в Ухвалі від 13 жовтня 2005 року № 36-у/2005, не є актами правозастосування, тому не

можуть братися до уваги при вирішенні питання про наявність неоднозначного застосування вказаних положень Конституції України, Кодексу та Закону.

Отже, автор клопотання не навів обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні зазначених положень Конституції України, Кодексу та Закону, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

2.2. До повноважень Конституційного Суду України належить, зокрема, офіційне тлумачення Конституції та законів України (пункт 4 статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Зміст конституційного звернення вказує на те, що Віннік В. О. просить не витлумачити відповідні положення Конституції України, Кодексу та Закону, а надати йому юридичну консультацію щодо практичного застосування цих правових норм.

Правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам. Пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування. Надання консультацій чи роз'яснень з цього приводу не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала Конституційного Суду України від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

У конституційному зверненні автор клопотання фактично висловлює незгоду із застосуванням наведених положень Кодексу і Закону посадовими особами органів прокуратури та судами України.

Отже, наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2.3. Суб'єкт права на конституційне звернення порушує питання про неконституційність положень частини третьої статті 307 Кодексу. Однак громадянин Віннік В. О. згідно з пунктом 1 частини першої статті 150 Конституції України, статтею 40 Закону України «Про Конституційний Суд України» не є суб'єктом права на конституційне подання щодо відповідності Конституції України законів України, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження в цій частині на підставі пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 40, 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Вінніка Володимира Олексійовича щодо офіційного тлумачення положень статті 19, частини першої статті 64, статей 121, 123, 129 Конституції України, частин першої — п'ятої статті 214, частин першої, другої статті 218, частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу

України, статті 12 Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року № 393/96–ВР з наступними змінами на підставі пунктів 1, 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — відсутність встановленого Конституцією України, цим законом права на конституційне подання, невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», та невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Кадрове агентство «Азов Персонал Сервіс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України

м. Київ
28 травня 2014 року
№ 64-у/2014

Справа № 2-55/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича — доповідача,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Кадрове агентство «Азов Персонал Сервіс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Касмініна О. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю «Кадрове агентство «Азов Персонал Сервіс» (далі — Товариство) звернулося до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України (далі — Кодекс) в аспекті того, чи передбачають визначені норми Кодексу право на звернення підприємств (суб'єктів господарювання — роботодавців, які використовують працю

найманих працівників) до господарського суду з позовом про стягнення грошової компенсації за невикористані звільненими, у порядку переведення до них, працівниками дні щорічних відпусток за попереднім місцем роботи.

Автор клопотання обґрунтовує необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу неоднозначним їх застосуванням господарськими судами, що, на його думку, порушує права та інтереси Товариства.

Суб'єкт права на конституційне звернення на підтвердження різної судової практики посилається на долучені до конституційного звернення копії судових рішень судів загальної юрисдикції.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 21 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

За правовою позицією Конституційного Суду України під неоднозначним застосуванням судами України положень Конституції чи законів України розуміється різне застосування одних і тих же їх норм за однакових юридично значимих обставин в судових рішеннях, які набули законної сили (Ухвала від 22 листопада 2011 року № 58-у/2011).

Зі змісту конституційного звернення та долучених до нього матеріалів не вбачається неоднозначного застосування судами України положень пункту 1 частини першої статті 12 Кодексу.

Так, постановою Вищого господарського суду України від 11 липня 2013 року залишено без змін рішення Донецького апеляційного господарського суду від 3 липня 2012 року у справі про відмову у прийнятті позовної заяви через її неподвідомчість згідно з пунктом 1 частини першої статті 12 Кодексу, оскільки спір виник між юридичною і фізичною особами та вже був вирішений загальним місцевим судом.

Крім того, постановами Вищого господарського суду України від 10 жовтня 2012 року, від 4 червня 2013 року, від 14 січня 2014 року рішення судів першої та апеляційної інстанцій у справах, стороною яких було Товариство, скасовано та передано на новий розгляд до господарського суду Донецької області. Однак за правовою позицією Конституційного Суду України скасовані судові рішення не можуть братися до уваги при вирішенні питання про неоднозначність застосування судами положень Конституції України та законів України (Ухвала від 20 квітня 1999 року № 4-у/99).

В інших доданих до конституційного звернення судових рішеннях загальних судів міста Маріуполя вказані положення Кодексу не застосовувались.

Отже, Конституційний Суд України вважає, що автор клопотання не дотримав вимог пункту 4 частини другої статті 42, статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «Кадрове агентство «Азов Персонал Сервіс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 1 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянина Калина Володимира Михайловича
щодо офіційного тлумачення положень статті 7 Закону України
«Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби,
та деяких інших осіб»

м. Київ
28 травня 2014 року
№ 65-у/2014

Справа № 2-60/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича — доповідача,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Калина Володимира Михайловича щодо офіційного тлумачення положень статті 7 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Мельника М. І. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Калин В. М. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень статті 7 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»

від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами (далі — Закон № 2262) в аспекті того, чи означає положення «призначається одна пенсія» переведення особи з одного виду пенсії на інший.

Згідно зі статтею 7 Закону № 2262 військовослужбовцям, особам, які мають право на пенсію за цим законом, та членам їх сімей, які одночасно мають право на різні державні пенсії, призначається одна пенсія за їх вибором; у разі якщо особа має право на отримання пенсії відповідно до Закону № 2262 та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–IV (далі — Закон № 1058), призначається одна пенсія за її вибором; при цьому різниця між розміром пенсії, на який особа має право відповідно до Закону № 2262, і розміром пенсії із солідарної системи відповідно до Закону № 1058, яка визначається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, фінансується за рахунок коштів державного бюджету.

Автор клопотання вважає, що неоднозначне застосування положень статті 7 Закону № 2262 полягає в тому, що в одному випадку суд при обчисленні пенсії особі, яка отримує пенсію за Законом № 2262 та подала заяву до органу Пенсійного фонду України про призначення пенсії згідно з Законом № 1058, керується положеннями частини другої статті 40 Закону № 1058, а в іншому — положеннями частини третьої статті 45 цього закону.

До конституційного звернення долучено копію листа Управління Пенсійного фонду України в Долинському районі Івано-Франківської області від 24 лютого 2014 року № 15/п-13, у якому йдеться про переведення Калина В. М. з одного виду пенсії (за вислугу років) на інший (за віком), а не про призначення пенсії за віком, як він просив.

На думку Калина В. М., така неоднозначність призвела до порушення його права на соціальний захист, гарантованого статтею 46 Конституції України, права на призначення належної пенсії відповідно до статті 7 Закону № 2262 та правильне її обчислення згідно з частиною другою статті 40 Закону № 1058.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 22 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційно-му зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

З доданих до конституційного звернення копій судових рішень вбачається, що суди загальної юрисдикції не по-різному застосовують положення статті 7 Закону № 2262, які просить витлумачити автор клопотання, а неоднаково обчислюють пенсії особам, які мають право на призначення пенсії за віком. Так, в одному випадку обчислення здійснено на підставі частини другої статті 40 Закону № 1058, а в іншому — на підставі частини третьої статті 45 цього закону.

Долучена до конституційного звернення копія листа Управління Пенсійного фонду України в Долинському районі Івано-Франківської області від 24 лютого 2014 року № 15/п-13 має інформаційно-роз'яснювальний характер і не є актом правозастосування положень Закону № 2262, щодо офіційного тлумачення яких звернувся Калин В. М. За правовою позицією Конституційного Суду України інформаційні листи не можна розглядати як такі, що підтверджують неоднозначність застосування положень законів України (ухвали від 13 жовтня 2005 року № 36-у/2005, від 30 листопада 2006 року № 15-у/2006, від 3 березня 2009 року № 13-у/2009, від 12 січня 2011 року № 1-у/2011).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Калина Володимира Михайловича щодо офіційного тлумачення положень статті 7 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 року № 2262–XII зі змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянина Бітіка Павла Петровича щодо офіційного тлумачення
положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54
Закону України «Про виконавче провадження»

м. К и ї в
29 травня 2014 року
№ 66-у/2014

Справа № 2-53/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шевчука Станіслава Володимировича — доповідача,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бітіка Павла Петровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 24, ст. 207) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Шевчука С. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянин Бітік П. П. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606–XIV зі змінами (далі — Закон) в аспекті таких питань:

— «чи вважається арешт у виконавчому провадженні процедурою звернення стягнення на майно»;

— «чи має право державний виконавець для стягнення заборгованості накладати арешт (або звертати стягнення) на заставлене майно, право застави на яке виникло раніше, ніж заборгованість».

На думку автора клопотання, неоднакове застосування судами України названих норм Закону призвело до порушення його прав, гарантованих положеннями статей 41, 55, 129 Конституції України.

На підтвердження фактів неоднозначного застосування вказаних положень Закону Бітік П. П. надав копії ухвал Солом'янського районного суду міста Києва від 4 червня 2013 року, апеляційного суду міста Києва від 17 вересня 2013 року, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 жовтня 2013 року, від 23 січня 2014 року, Артемівського міськрайонного суду Донецької області від 29 липня 2013 року, а також постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2011 року.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 15 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням судами України положень Конституції чи законів України розуміється різне застосування одних і тих же їх норм за однакових юридично значимих обставин в судових рішеннях, які набули законної сили (Ухвала від 22 листопада 2011 року № 58-у/2011).

Дослідження змісту долучених до конституційного звернення копій рішень судів України вказує на те, що у справах, в яких Бітік П. П. був стороною, суди не застосовували положення частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону.

За правовою позицією Конституційного Суду України матеріали, в яких відповідні положення Конституції України або законів України не застосовувалися, не можуть бути розглянуті ним як такі, що підтверджують неоднозначне застосування таких положень судами України, іншими органами державної влади (Ухвала від 26 жовтня 2011 року № 54-у/2011).

Таким чином, суб'єкт права на конституційне звернення не навів обґрунтування на підтвердження неоднозначного застосування судами України положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону, чим не дотримав вимог статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України». Зазначене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині за пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. В Основному Законі України визначено вичерпний перелік питань, підвідомчих Конституційному Суду України, зокрема офіційне тлумачення Конституції України та законів України (стаття 150).

Аналіз змісту конституційного звернення дає підстави стверджувати, що Бітік П. П. в межах поставлених ним питань намагається отримати консультацію щодо практичного застосування положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону у процесі здійснення виконавчого провадження стосовно стягнення з нього коштів на користь осіб, які не є заставодержателями належного йому майна.

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам. Пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування. Надання консультацій чи роз'яснень з цього приводу не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі в цій частині за пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Бітіка Павла Петровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 52, частини третьої статті 54 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606-XIV зі змінами на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», та непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним поданням
Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини
щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 276,
частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні
правопорушення у системному зв'язку з його положеннями
статей 245, 258, частини першої статті 268,
частини першої статті 277, статей 278, 279, 280

м. Київ
3 червня 2014 року
№ 67-у/2014

Справа № 2-58/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуєчого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича — доповідача,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 276, частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення у системному зв'язку з його положеннями статей 245, 258, частини першої статті 268, частини першої статті 277, статей 278, 279, 280.

Заслухавши суддю-доповідача Тупицького О. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційне подання — Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (далі — Уповноважений) — звернувся до Конституційного

Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 276, частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — Кодекс) у системному зв'язку з його положеннями статей 245, 258, частини першої статті 268, частини першої статті 277, статей 278, 279, 280 в аспекті таких питань:

— як необхідно розуміти словосполучення «за місцем вчинення правопорушення», використане в частині першій статті 276 Кодексу;

— чи можна розуміти положення частини першої статті 276 Кодексу таким чином, що розгляд відповідної справи здійснюється на місці вчинення правопорушення негайно після складення протоколу відповідно до статті 254 Кодексу;

— як слід розуміти словосполучення «своєчасне сповіщення», яке міститься в частині першій статті 268 Кодексу; чи означає воно, що особа має бути проінформована про розгляд справи про притягнення її до адміністративної відповідальності за такий період часу до його початку, який є достатнім для підготовки особи до цього розгляду.

Автор клопотання обґрунтовує практичну необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Кодексу неоднозначним їх розумінням відповідними органами державної влади стосовно порядку здійснення адміністративного провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Посилаючись на положення абзацу першого пункту 2.21 розділу II Інструкції з оформлення працівниками Державтоінспекції МВС матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 26 лютого 2009 року № 77 (далі — Інструкція), суб'єкт права на конституційне подання зазначає, що посадові особи органів внутрішніх справ не вбачають різниці між словосполученнями «на місці вчинення правопорушення» та «за місцем вчинення правопорушення».

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 22 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне подання має містити правове обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні (пункт 4 частини другої статті 39); підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є практична необхідність у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України (частина перша статті 93).

Уповноважений не навів правового обґрунтування практичної необхідності в офіційному тлумаченні положень Кодексу, роз'яснення яких він хоче отримати, тобто не дотримав вимог статей 39, 93 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Аналіз конституційного подання та долучених до нього матеріалів дає підстави стверджувати, що розбіжностей у розумінні судами змісту словосполучень «за місцем вчинення правопорушення» та «на місці вчинення правопорушення», а також «своєчасне сповіщення» не вбачається, оскільки положення Кодексу,

в яких містяться ці словосполучення, застосовувалися в різних правових ситуаціях, пов'язаних із вирішенням питань про притягнення осіб до адміністративної відповідальності.

Невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України», є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону.

2.2. У Конституції України визначено вичерпний перелік питань, підвідомчих Конституційному Суду України, одним з яких є офіційне тлумачення Конституції України та законів України (стаття 150).

Обґрунтування практичної необхідності в офіційному тлумаченні положення частини першої статті 276 Кодексу фактично зводиться до тверджень про невідповідність підзаконного акта — Інструкції — положенням Кодексу. Проте питання щодо законності актів органів державної влади віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції та відповідно до статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» не належать до повноважень Конституційного Суду України.

Таким чином, невідповідність Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні, є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі відповідно до пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 14, 39, 45, 50, 93 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 276, частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення у системному зв'язку з його положеннями статей 245, 258, частини першої статті 268, частини першої статті 277, статей 278, 279, 280 на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; невідповідність Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянина Гучканюка Володимира Миколайовича
щодо офіційного тлумачення положень частин першої,
четвертої статті 214 Кримінального процесуального кодексу
України

м. Київ
4 червня 2014 року
№ 68-у/2014

Справа № 2-56/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуєчого,
Бринцева Василя Дмитровича,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича — доповідача,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Гучканюка Володимира Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, четвертої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Гультая М. М. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Гучканюк В. М. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин першої, четвертої статті 214 Кодексу, якими передбачено порядок реєстрації слідчим, прокурором відповідних відомостей про кримінальне правопорушення у Єдиному реєстрі досудових розслідувань.

Автор клопотання обґрунтовує необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень неоднозначним їх застосуванням, на підтвердження якого долу-

чив до конституційного звернення копії своїх заяв і скарг, відповідей прокуратури Закарпатської області, прокуратури Тячівського району Закарпатської області, повідомлення та висновків Тячівського районного відділу Управління Міністерства внутрішніх справ України в Закарпатській області, постанов слідового Тячівського районного відділу Управління Міністерства внутрішніх справ України в Закарпатській області про закриття кримінального провадження, старшого прокурора прокуратури Тячівського району Закарпатської області про скасування постанови про закриття кримінального провадження, ухвал Тячівського районного суду Закарпатської області, апеляційного суду Закарпатської області, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Другою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 21 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні має зазначатися обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та долучених до нього матеріалів дає підстави для висновку, що автор клопотання не довів неоднозначного застосування положень частин першої, четвертої статті 214 Кодексу.

Крім того, Гучканюк В. М. не визначив предмета офіційного тлумачення, тобто не вказав, що саме є незрозумілим і потребує роз'яснення у положеннях частин першої, четвертої статті 214 Кодексу. Конституційний Суд України неодноразово звертав увагу на те, що невизначеність предмета тлумачення унеможливорює здійснення офіційної інтерпретації положень Конституції України та законів України (ухвали від 5 липня 2011 року № 25-у/2011, від 9 квітня 2014 року № 49-у/2014, від 25 квітня 2014 року № 56-у/2014).

Копії відповідей прокуратури Закарпатської області, прокуратури Тячівського району Закарпатської області, повідомлення та висновків Тячівського районного відділу Управління Міністерства внутрішніх справ України в Закарпатській області, заяв і скарг суб'єкта права на конституційне звернення не є правозастосовни-

ми актами і не можуть розглядатися як такі, що підтверджують неоднозначне застосування вказаних положень Кодексу.

Автор клопотання фактично висловлює свою незгоду з рішеннями органів внутрішніх справ, прокуратури та судів у справах, у яких він є стороною.

Таким чином, Гучканюк В. М. не дотримав вимог пункту 4 частини другої статті 42, статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 цього закону.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Гучканюка Володимира Миколайовича щодо офіційного тлумачення положень частин першої, четвертої статті 214 Кримінального процесуального кодексу України на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України».

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянки Ускової Анни Сергіївни щодо офіційного тлумачення
положень статті 33 Конституції України, статей 65, 156 Житлового
кодексу Української РСР, статті 2 Закону України «Про свободу
пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»

м. Київ
2 липня 2014 року
№ 72-у/2014

Справа № 2-57/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуєчого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича — доповідача,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ускової Анни Сергіївни щодо офіційного тлумачення положень статті 33 Конституції України, статей 65, 156 Житлового кодексу Української РСР, статті 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року № 1382–IV (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 15, ст. 232) зі змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Сергейчука О. А. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянка Ускова А. С. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень:

— статті 33 Конституції України, статті 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року № 1382–IV зі змінами (далі — Закон) стосовно права особи на свободу пересування та вільний вибір місця проживання незалежно від наявності у неї реєстрації за іншою адресою або права власності на інше майно;

— статті 65 Житлового кодексу Української РСР (далі — Кодекс) щодо застосування цієї норми у правовідносинах, пов'язаних із користуванням жилими приміщеннями в будинках (квартирах) приватного житлового фонду, та щодо «не визнання права користування жилим приміщенням, якщо особа, яка проживає у наймача жилого приміщення як член його сім'ї, зберігає право користування жилою площею в іншому жилому приміщенні»;

— статті 156 Кодексу стосовно того, що члени сім'ї власника жилого будинку (квартири), які проживають разом з ним у будинку (квартирі), що йому належить, користуються жилим приміщенням нарівні з власником будинку (квартири), якщо при їх вселенні не було іншої угоди про порядок користування цим приміщенням, і що «це право обмежується наявністю у члена сім'ї реєстрації за іншою адресою або наявності у нього права власності на інше житло».

Суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що неоднозначне, на його думку, застосування Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ вказаних норм призвело до порушення його конституційних прав і свобод, зокрема права проживати у жилому приміщенні та користуватися ним.

До конституційного звернення Ускова А. С. долучила копії ухвал Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 28 березня 2012 року, від 30 травня 2012 року та від 27 листопада 2013 року.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 22 травня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне звернення має містити обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування їх положень судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та доданих до нього судових рішень дає підстави для висновку, що статті 65, 156 Кодексу були застосовані судами за однакових юридично значимих обставин, а саме: для підтвердження права рів-

ного користування жилим приміщенням усіх членів сім'ї власника будинку, які проживають із ним; для констатації обов'язкових умов набуття такого права (у разі надання згоди всіма членами сім'ї на вселення особи у спірне приміщення та її проживання у ньому і відсутності у цієї особи встановленого права користування іншим жилим приміщенням); для підтвердження права наймача в установленому порядку за письмовою згодою всіх членів сім'ї, які проживають із ним, вселити в займане ним жите приміщення свою дружину, батьків, а також інших осіб.

Із наданих автором клопотання копій судових рішень випливає, що в жодному з них положення статті 33 Конституції України, статті 2 Закону не застосовувались. У разі, коли положення Конституції або законів України, офіційне тлумачення яких просить дати суб'єкт права на конституційне звернення, не були застосовані у долучених ним судових рішеннях, останні не можуть розглядатися як підтвердження неоднозначного застосування цих положень судами України (ухвали Конституційного Суду України від 24 листопада 2011 року № 59-у/2011, від 28 листопада 2013 року № 61-у/2013).

На час звернення Ускової А. С. до Конституційного Суду України остаточного рішення у її справі не було прийнято, оскільки ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 27 листопада 2013 року судові рішення у справі, в якій вона є стороною, скасовано і справу направлено на новий судовий розгляд до суду першої інстанції. За правовою позицією Конституційного Суду України скасовані рішення не можуть братися до уваги для вирішення питання про наявність підстав щодо практичної необхідності у з'ясуванні або роз'ясненні, офіційній інтерпретації положень Конституції України та законів України; оцінювання таких рішень фактично призвело б до перевірки правильності та законності прийнятих рішень у конкретній справі (Ухвала від 30 листопада 2006 року № 15-у/2006).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Ускової Анни Сергіївни щодо офіційного тлумачення положень статті 33 Конституції України, статей 65, 156 Житлового кодексу Української РСР, статті 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» від 11 грудня 2003 року № 1382-IV зі змінами на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Євстіфеева Микити Ігоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України у системному зв'язку із положеннями частини другої статті 2, частини другої статті 4, пункту 1 частини першої статті 171¹ цього кодексу, частини другої статті 124, абзацу другого пункту 1 частини першої статті 150, частини першої статті 152 Конституції України, статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України»

м. Київ
3 липня 2014 року
№ 73-у/2014

Справа № 2-63/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича — доповідача,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Євстіфеева Микити Ігоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України у системному зв'язку із положеннями частини другої статті 2, частини другої статті 4, пункту 1 частини першої статті 171¹ цього кодексу, частини другої статті 124, абзацу другого пункту 1 частини першої статті 150, частини першої статті 152 Конституції України, статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 49, ст. 272).

Заслухавши суддю-доповідача Вдовіченка С. Л. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Суб'єкт права на конституційне звернення — громадянин Євстіфеев М. І. — звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — Кодекс) у системному зв'язку із положеннями частини другої статті 2, частини другої статті 4, пункту 1 частини першої статті 171¹ Кодексу, частини другої статті 124, абзацу другого пункту 1 частини першої статті 150, частини першої статті 152 Конституції України, статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» в аспекті таких питань:

— чи поширюється юрисдикція адміністративних судів на правовідносини, що виникають у зв'язку із здійсненням Верховною Радою України законодавчої функції;

— чи мають право адміністративні суди перевіряти додержання Верховною Радою України вимог Регламенту Верховної Ради України та інших законодавчих актів України під час здійснення нею законодавчої функції.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень автор клопотання обґрунтовує наявністю неоднакового їх застосування судами України, що може призвести, як він вважає, до порушення його конституційного права на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України.

До конституційного звернення долучено копії ухвал Вищого адміністративного суду України від 21 серпня 2013 року у справі, в якій Євстіфеев М. І. був стороною, та у справах за участю інших осіб від 9 квітня 2013 року, від 26 квітня 2013 року, а також копії постанов цього суду від 11 квітня 2013 року, від 1 серпня 2013 року.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 25 червня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз долучених до конституційного звернення матеріалів дає підстави для висновку, що автор клопотання не довів неоднозначного застосування положень

частини першої статті 17 Кодексу, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. Згідно з пунктом 2 частини першої статті 150 Конституції України до повноважень Конституційного Суду України належить офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Дослідивши конституційне звернення та додані до нього матеріали, Конституційний Суд України дійшов висновку, що Євстіфеев М. І. намагається отримати консультацію з питань практичного застосування положень частини першої статті 17 Кодексу при оскарженні дій, бездіяльності Верховної Ради України в частині дотримання нею вимог Регламенту Верховної Ради України, інших законодавчих актів під час здійснення законодавчої функції.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України правозастосовна діяльність полягає в індивідуалізації правових норм щодо конкретних суб'єктів і конкретних випадків, тобто в установленні фактичних обставин справи і підборі правових норм, які відповідають цим обставинам; пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування до конкретного випадку є складовою правозастосування; надання консультацій чи роз'яснень з цього приводу не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі за пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Євстіфеева Микити Ігоровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України у системному зв'язку із положеннями частини другої статті 2, частини другої статті 4, пункту 1 частини першої статті 171¹ цього кодексу, частини другої статті 124, абзацу другого пункту 1 частини першої статті 150, частини першої статті 152 Конституції України, статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кошеровського Аркадія Євсейовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 46 цього закону, частини другої статті 22, частин першої, другої статті 24, частини третьої статті 25, частини першої статті 46 Конституції України, частин другої, третьої статті 67, статті 69 Закону України «Про Конституційний Суд України»

м. Київ
8 липня 2014 року
№ 74-у/2014

Справа № 2-62/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуєчого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича — доповідача,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кошеровського Аркадія Євсейовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 49 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №№ 49–51, ст. 376) з наступними змінами (далі — Закон) у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 46 цього закону, частини другої статті 22, частин першої, другої статті 24, частини третьої статті 25, частини першої статті 46 Конституції України, частин другої, третьої статті 67, статті 69 Закону

України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР (Відомості Верховної Ради України, 1996 р., № 49, ст. 272) з наступними змінами.

Заслухавши суддю-доповідача Саса С. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В :

1. Громадянин Кошеровський А. Є. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 49 Закону у взаємозв'язку з положеннями частини другої статті 46 цього закону, частини другої статті 22, частин першої, другої статті 24, частини третьої статті 25, частини першої статті 46 Конституції України, частин другої, третьої статті 67, статті 69 Закону України «Про Конституційний Суд України» в аспекті того, чи вбачається зі змісту частини другої статті 49 Закону, що територіальні органи Пенсійного фонду зобов'язані самостійно (без звернення особи) поновити виплату пенсії громадянам України, яким така виплата була припинена у зв'язку з виїздом на постійне місце проживання за кордон, після з'ясування обставин та наявності умов для відновлення її виплати, а саме після прийняття Рішення Конституційного Суду України від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 щодо конституційності положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону. Зазначені норми Закону, визнані неконституційними, передбачали припинення виплати пенсій громадянам України на весь час проживання їх за кордоном, якщо інше не встановлено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Необхідність в офіційному тлумаченні вказаних положень Закону, на думку автора клопотання, полягає у неоднозначному їх застосуванні судами України, що призвело до порушення його конституційного права на соціальне (пенсійне) забезпечення.

На підтвердження своєї позиції суб'єкт права на конституційне звернення наводить постанову суду у його справі, якою відмовлено у задоволенні адміністративного позову про зобов'язання управління Пенсійного фонду вчиняти дії щодо виплати пенсії, а також інші судові рішення про зобов'язання територіальних органів Пенсійного фонду поновлювати нарахування та виплати пенсій громадянам, які виїхали на постійне місце проживання в держави, з якими Україною не укладено відповідних міжнародних договорів.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 10 червня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пунктів 2, 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України (статті 147, 150 Основного Закону України).

Аналіз конституційного звернення вказує на те, що автор клопотання фактично ставить питання щодо встановлення механізму поновлення виплати пенсії, припиненої у зв'язку з виїздом громадянина України на постійне місце проживання за кордон.

Наведене суб'єктом права на конституційне звернення обґрунтування та аналіз положень Закону, які він просить витлумачити, дають підстави для висновку, що питання стосовно виплати пенсій особам, які обрали постійним місцем проживання країну, з якою Україною не укладено міжнародного договору у сфері пенсійного забезпечення, законодавчо не врегульовано. Ці прогалини повинні бути заповнені в законодавчому порядку, а не шляхом офіційного тлумачення.

Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що неналежне законодавче врегулювання або його відсутність не може бути підставою для відкриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням (зверненням), що містить такі недоліки (ухвали від 21 березня 2002 року № 9-у/2002, від 27 лютого 2013 року № 8-у/2013), а також наголошував щодо його неповноважності заповнювати прогалини у нормативно-правових актах (ухвали від 19 травня 2009 року № 27-у/2009, від 24 червня 2009 року № 34-у/2009).

Таким чином, порушене в конституційному зверненні питання може бути вирішено лише шляхом законотворення і не належить до повноважень Конституційного Суду України, що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

3. Конституційний Суд України в Рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 звернув увагу Верховної Ради України на необхідність приведення у відповідність до Конституції України положень законів, що регламентують виплату пенсій пенсіонерам, які постійно проживають у державах, з якими Україною не укладено відповідного договору.

Згідно зі статтею 150 Конституції України рішення Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання на території України.

З огляду на наведене Конституційний Суд України вважає за необхідне звернути увагу Верховної Ради України на необхідність виконання Рішення Конституційного Суду України від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 2, 42, 45, 50 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Кошеровського Аркадія Євсейовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 49 Закону України

«Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058–IV з наступними змінами у взаємозв’язку з положеннями частини другої статті 46 цього закону, частини другої статті 22, частин першої, другої статті 24, частини третьої статті 25, частини першої статті 46 Конституції України, частин другої, третьої статті 67, статті 69 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР з наступними змінами на підставі пункту 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Звернути увагу Верховної Ради України на необхідність виконання пункту 3 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування» від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009.

Копії Рішення Конституційного Суду України від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009 та цієї ухвали надіслати Верховній Раді України для виконання.

3. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянина Морохіна Михайла Васильовича
щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424
Кримінального процесуального кодексу України

м. К и ї в
16 липня 2014 року
№ 75-у/2014

Справа № 2-64/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бауліна Юрія Васильовича — головуючого,
Бринцева Василя Дмитровича — доповідача,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Морохіна Михайла Васильовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України (далі — Кодекс).

Заслухавши суддю-доповідача Бринцева В. Д. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

У С Т А Н О В И В:

1. Громадянин Морохін М. В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частини другої статті 424 Кодексу в аспекті питання, чи має громадянин право на оскарження ухвал суду першої інстанції, якщо вони стосуються питань виконання вироку, після їх перегляду в апеляційному порядку.

Необхідність в офіційному тлумаченні положень частини другої статті 424 Кодексу автор клопотання обґрунтовує неоднозначним застосуванням цих положень судами України при розгляді касаційних скарг на ухвали суду першої інстанції, які стосуються питань виконання вироку, після їх перегляду в апеляційному порядку. Морохін М. В. зазначає, що Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в одному випадку відмовив у відкритті касаційного провадження з тих міркувань, що вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку суду, не віднесено до стадій кримінального провадження, тому ухвали суду першої інстанції з цих питань після їх перегляду в апеляційному порядку не підлягають касаційному оскарженню, а в іншому випадку — розглянув справу по суті.

Суб'єкт права на конституційне звернення стверджує, що така судово практика призвела до порушення його конституційного права на забезпечення касаційного оскарження рішення суду, передбаченого пунктом 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

На підтвердження неоднозначного застосування цієї норми Кодексу судами загальної юрисдикції до конституційного звернення долучено копії рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у справі Морохіна М. В., а також копії ухвал Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

2. Конституційний Суд України, розглядаючи питання про відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Першою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 1 липня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі, виходить з такого.

Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначається обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94). Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та доданих до нього матеріалів дає підстави для висновку, що Морохін М. В. не навів фактів неоднозначного застосування положень частини другої статті 424 Кодексу. Так, ухвала від 27 грудня 2013 року, якою було відмовлено автору клопотання у розгляді касаційної скарги з питань, що стосуються виконання вироку, постановлена згідно з Кодексом 2012 року, а ухвали від 22 листопада 2011 року, від 31 жовтня 2013 року — відповідно до Кримінально-процесуального кодексу 1960 року.

Таким чином, судові рішення, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, були постановлені Вищим спеціалізованим судом України з роз-

гляду цивільних і кримінальних справ за неоднаковим процесуальним порядком на підставі різних правових актів.

Отже, за відсутності судових рішень, з яких вбачалося б неоднозначне застосування судами України вказаних положень Кодексу, конституційне звернення суперечить статтям 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», що є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

Враховуючи викладене та керуючись статтею 153 Конституції України, статтями 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в:

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Морохіна Михайла Васильовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 424 Кримінального процесуального кодексу України згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

про відмову у відкритті конституційного провадження
у справі за конституційним зверненням
громадянки Новоселової Наталії Володимирівни
щодо офіційного тлумачення окремого положення другого речення
частини третьої статті 49, положення частини другої статті 144
Конституції України

м. Київ
9 вересня 2014 року
№ 78-у/2014

Справа № 2-67/2014

Конституційний Суд України у складі суддів:

Бринцева Василя Дмитровича — головуючого,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Мельника Миколи Івановича,
Саса Сергія Володимировича — доповідача,
Сергейчука Олега Анатолійовича,
Сліденка Ігоря Дмитровича,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шевчука Станіслава Володимировича,

розглянув на засіданні питання про відкриття конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Новоселової Наталії Володимирівни щодо офіційного тлумачення окремого положення другого речення частини третьої статті 49, положення частини другої статті 144 Конституції України.

Заслухавши суддю-доповідача Саса С. В. та дослідивши матеріали справи, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Громадянка Новоселова Н. В. звернулася до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення окремого положення другого речення частини третьої статті 49, за яким існуюча мережа державних і комунальних закладів охорони здоров'я не може бути скорочена, та положення частини другої

статті 144 Конституції України, згідно з яким рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду, в аспекті таких питань:

— що вважати скороченням існуючої мережі державних та комунальних закладів охорони здоров'я, які надають безоплатну медичну допомогу;

— чи передбачає частина друга статті 144 Конституції України, що рішення органів місцевого самоврядування щодо скорочення існуючої мережі державних та комунальних закладів охорони здоров'я з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду фізичної особи стосовно оскарження такого рішення.

Суб'єкт права на конституційне звернення обґрунтовує необхідність офіційного тлумачення вказаних положень їх неоднозначним застосуванням судами України. Так, у справі, в якій він є стороною, рішення органу місцевого самоврядування про реорганізацію закладу охорони здоров'я визнано законним та відмовлено у задоволенні клопотання про зупинення виконання цього рішення, а у справі щодо іншої особи реорганізацію лікувально-профілактичних закладів визнано протиправною та зупинено дію оскаржуваного акта. На думку Новоселової Н. В., звільнення її з посади у зв'язку з реорганізацією закладу охорони здоров'я призвело до порушення її конституційного права на працю, оскільки внаслідок реорганізації установи займану нею посаду було скорочено.

На підтвердження своєї позиції автор клопотання долучив до конституційного звернення копії постанов Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 22 квітня 2011 року, Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 28 вересня 2012 року, а також копії ухвал Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 25 березня 2011 року, Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 20 серпня 2012 року, Донецького апеляційного адміністративного суду від 8 червня 2011 року, від 6 грудня 2012 року, Вищого адміністративного суду України від 18 квітня 2013 року.

2. Конституційний Суд України, вирішуючи питання щодо відкриття конституційного провадження у справі у зв'язку з прийняттям Третьою колегією суддів Конституційного Суду України Ухвали від 17 липня 2014 року про відмову у відкритті конституційного провадження у цій справі на підставі пункту 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України», виходить з такого.

2.1. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» у конституційному зверненні зазначаються статті (окремі положення) Конституції України або Закону України, тлумачення яких має бути дано Конституційним Судом України (пункт 3 частини другої статті 42).

Згідно з правовою позицією Конституційного Суду України конституційне звернення про одночасне офіційне тлумачення декількох статей Конституції України є правомірним лише в тому разі, коли ці статті пов'язані між собою і мають спільний предмет правового регулювання (Ухвала від 17 червня 1997 року № 25-з).

Суб'єкт права на конституційне звернення просить дати офіційне тлумачення окремого положення другого речення частини третьої статті 49, положення частини другої статті 144 Конституції України, які стосуються різних питань і мають різні предмети регулювання.

Крім того, відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» конституційне звернення має містити обґрунтування необхідності в офіційному тлумаченні положень Конституції України або законів України (пункт 4 частини другої статті 42); підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94).

Під неоднозначним застосуванням положень Конституції України або законів України слід розуміти різне застосування одних і тих же норм цих правових актів судами України, іншими органами державної влади за однакових юридично значимих обставин (Ухвала Конституційного Суду України від 12 травня 2010 року № 31-у/2010).

Аналіз конституційного звернення та доданих до нього матеріалів дає підстави для висновку, що положення Конституції України, які просить витлумачити автор клопотання, були застосовані судами за різних юридично значимих обставин.

Із судових рішень, у яких застосовано окреме положення другого речення частини третьої статті 49 Конституції України, вбачається таке. У справі, в якій Новоселова Н. В. є стороною, суд відмовив у задоволенні її позову про визнання незаконним пункту 2 рішення Костянтинівської міської ради, за яким комунальну лікувально-профілактичну установу «Міська дитяча лікарня» приєднано зі статусом відділення до комунальної установи «Центральна районна лікарня» без зміни місця розташування. В іншій справі суд визнав протиправними окремі пункти рішення Добропільської міської ради, згідно з якими комунальні лікувально-профілактичні заклади «Білицька міська лікарня» та «Білозерська міська лікарня» мали бути приєднані до Добропільської центральної міської лікарні з наступним припиненням цих юридичних осіб та скороченням чисельності працівників, тобто з трьох закладів охорони здоров'я, розташованих у різних населених пунктах, планувалося створити один. Із зазначених судових рішень випливає, що реорганізація вказаних установ передбачалася у різний спосіб.

Отже, відмінність у рішеннях судів загальної юрисдикції зумовлена неоднаковими фактичними обставинами справ, які мають юридичне значення, а не різним застосуванням окремого положення другого речення частини третьої статті 49 Конституції України, тому фактів неоднозначного застосування цієї правової норми не наведено.

Таким чином, викладене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 2 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом.

2.2. До повноважень Конституційного Суду України належить, зокрема, офіційне тлумачення Конституції України та законів України (пункт 2 частини першої статті 150 Основного Закону України).

Автор клопотання просить дати офіційне тлумачення положення частини другої статті 144 Конституції України в аспекті питання, чи зупиняються рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду саме фізичної особи.

Основний Закон України не визначає порядку та суб'єктів зупинення рішень органів місцевого самоврядування. Частиною другою статті 144 Конституції України ці питання віднесено до законодавчого регулювання.

Суб'єкт права на конституційне звернення порушує питання, що потребує дослідження фактичних обставин справи, в якій він є стороною, і, по суті, намагається отримати юридичну консультацію щодо практичного застосування положення частини другої статті 144 Конституції України судами України.

Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України офіційне тлумачення і застосування правових норм є різними видами юридичної діяльності; надання консультацій чи роз'яснень щодо застосування правових норм до конкретного випадку, пошук та аналіз таких норм з метою їх застосування в конкретному випадку є правозастосовною діяльністю і не належить до повноважень Конституційного Суду України (Ухвала від 31 березня 2010 року № 15-у/2010).

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження в цій частині згідно з пунктом 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідомість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2.3. Автор клопотання також не довів порушення свого конституційного права на працю внаслідок неоднозначного застосування судами України окремого положення другого речення частини третьої статті 49, положення частини другої статті 144 Конституції України. Аналіз судових рішень, наданих Новоселовою Н. В., вказує на те, що дотримання норм законодавства про працю України при її звільненні не було предметом розгляду судів загальної юрисдикції. Перевірка законності звільнення потребує встановлення юридичних фактів, що відповідно до статті 14 Закону України «Про Конституційний Суд України» не належить до повноважень Конституційного Суду України.

Враховуючи викладене та керуючись статтями 150, 153 Конституції України, статтями 14, 42, 45, 50, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», Конституційний Суд України

у х в а л и в :

1. Відмовити у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянки Новоселової Наталії Володимирівни щодо офіційного тлумачення окремого положення другого речення частини третьої статті 49, положення частини другої статті 144 Конституції України на підставі пунктів 2, 3

статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» — невідповідність конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим законом; непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

2. Ухвала Конституційного Суду України є остаточною.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ**Механізм конституційного регулювання та його основні стадії в контексті реалізації виборчого права та формування конституційного ладу****В. Колісник**

професор кафедри конституційного права України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Статтю присвячено з'ясуванню поняття механізму конституційного регулювання, встановленню його основних стадій на прикладі реалізації суб'єктивного виборчого права, а також визначенню моменту виникнення конституційного ладу.

Ключові слова: механізм конституційного регулювання, стадії механізму конституційного регулювання, виборче право, конституційний лад.

Пов'язуючи сутність конституціоналізму перш за все з правовими обмеженнями влади, Ф. Гаєк слушно зазначав, що «ці обмеження відразу задумувалися для того, щоб захистити людей від тих, хто наділений владою, і вони стали єдиними засобами, завдяки яким люди можуть визначати загальний характер того ладу, за якого вони житимуть»¹. Доктрина конституціоналізму, яку слід визначати як сукупність усталених та загальноновизнаних ідей, теоретичних положень і узагальнень щодо політико-правової організації держави, що ґрунтується на ідеї обмеження державної влади з метою забезпечення свободи особи та її вільного розвитку, безпосередньо пов'язана з категорією конституційного ладу та механізму конституційного регулювання. Адже між моментом проголошення прихильності до ідей конституціоналізму (тобто намірів побудувати конституційну державу, яка обмежує державну владу та гарантує права людини) та часом їх реального втілення у повсякденну державотворчу практику, у повсякденне життя суспільства може минути певний, інколи досить значний, строк. А між конституційною моделлю організації державної влади на засадах її обмеження та реальними суспільними відносинами, що складаються у сфері владарювання, можуть бути (і насправді досить часто виявляються) значні відмінності. Тобто проголосити державу обмеженою (перш за все правом, правами людини, шляхом однозначного визначення функцій та повноважень органів влади тощо) й насправді запровадити реальні обмеження її влади за допомогою правових засобів — це два різні за своєю сутністю процеси, про що переконливо свідчить історія конституційного розвитку багатьох держав.

---

¹ Гаєк Ф. А. Конституція свободи / Ф. А. Гаєк. — Л. : Літопис, 2002. — С. 187.

Демократичні перетворення, що здійснювалися на основі проголошення наміру втілити основоположні ідеї конституціоналізму, в одних державах призвели до значних позитивних зрушень, а в інших — далі риторики справа не пішла й суттєвих результатів досягти не вдалося. У одних державах після офіційного визнання ідеї конституціоналізму визначальними соціальними дороговказами процеси демократизації у політичній системі збіглися у часі з реформуванням економіки й соціальної сфери та привели до нової якості життя, до формування набагато ефективнішої системи організації та здійснення публічної влади, а в інших навпаки — потягли за собою втрату керованості політичними та соціально-економічними процесами, призвели до скорочення виробництва, зниження якості життя, поширення безробіття, масового зuboжіння значної частини населення, загострення соціальної, міжконфесійної та міжнаціональної напруженості, втрати впевненості у завтрашньому дні, апатії та зневіри серед широкого загалу. Хоча в державах і першої, і другої категорії ухвалювалися нові конституції, декларувалися численні реформи та здійснювалися численні спроби демократичної трансформації.

Для з'ясування особливостей процесу переведення змісту конституційних принципів і норм у площину практичної реалізації, реальної повсякденної державотворчої практики видається недостатнім традиційне висвітлення механізму реалізації конституційних норм¹. Певні вади має й найбільш поширений інституційний підхід до з'ясування особливостей конституційного регулювання. У зв'язку з цим К. Бабенко наголошує, що «надмірне акцентування уваги на інститутах державної влади і конституційного права часто унеможлиблює аналіз процесів взаємодії між різними органами державної влади, між різними владними гілками, між державою і суспільством у цілому. Тому видається доцільним досліджувати не лише конкретні інститути, що є предметом конституційного регулювання, включаючи й політико-правові інститути, а й їх взаємодію»².

На нашу думку, одночасно варто звернутися й до аналізу категорії «механізм конституційного регулювання» за аналогією з механізмом правового регулювання. На думку В. Хропанюка, механізм правового регулювання — це «система правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкованість суспільних відносин відповідно до цілей та завдань правової держави»³. С. Комаров підкреслює, що механізм правового регулювання «виражає діяльний бік процесу переведення нормативності права в упорядкованість суспільних відносин. При цьому правове регулювання являє собою довготривалий процес, який розпадається на стадії, на кожній з котрих працюють особливі юридичні засоби, що в сукупності складають механізм правового регулювання»⁴. До таких стадій автор відносить

¹ *Тодька Ю. Н.* Конституция Украины: проблемы теории и практики : монография / Ю. Н. Тодька. — Х. : Факт, 2000. — С. 333–374.

² *Бабенко К. А.* Поняття конституційного регулювання в сучасній науці конституційного права / К. А. Бабенко [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://radnuk.info/statti/228-konst-pravo/3495-2010-01-22-22-11-49.htm>

³ *Хропанюк В. Н.* Теория государства и права / В. Н. Хропанюк. — М. : Интерстиль ; Омега-Л, 2005. — С. 341–342.

⁴ *Общая теория государства и права : акад. курс в 2 т. / под. ред. проф. М. Н. Марченко. — Т. 2 : Теория права. — М. : Зерцало, 1998. — С. 439.*

видання норми та її загальний вплив (регламентація суспільних відносин), виникнення суб'єктивних прав та суб'єктивних юридичних обов'язків, реалізацію суб'єктивних прав та суб'єктивних юридичних обов'язків, втілення їх у конкретну фактичну поведінку учасників суспільних відносин, застосування права¹.

Розпочинаючи конституційне моделювання або ж конституційну трансформацію, слід визначити, яких саме результатів варто очікувати від конституційного врегулювання. Одним із головних результатів функціонування механізму конституційного регулювання має стати запровадження конституційного ладу. Разом з тим конституційний лад є не лише результатом, а одночасно й критерієм ефективності конституційного регулювання. Саме тому важливо не лише проголосити прихильність до ідей конституціоналізму та офіційно визнати засади конституційного ладу шляхом внесення до конституційного тексту відповідних принципів, а й запровадити конституційний лад на практиці та щоденно підтримувати його стабільність. Н. Боброва стверджує, що «конституційний лад виникає з моменту визнання народу джерелом державної влади»². Однак автор залишила поза увагою той загальновідомий факт, що визнання народу джерелом влади та інших демократичних принципів не обов'язково має наслідком проведення справжніх, тобто вільних і демократичних виборів. Про це переконливо свідчить практика нехтування відповідними конституційними нормами на значній частині пострадянського простору ось уже понад два десятиліття. Адже попри офіційне визнання народу джерелом влади результати парламентських і президентських виборів у багатьох з цих держав є легко прогнозованими задовго до їх проведення, а главами держав тривалий час залишаються одні й ті самі політичні лідери.

Механізм конституційного регулювання — це система послідовно організованих юридичних засобів, що доповнюють один одного, за допомогою яких забезпечується упорядкованість суспільних відносин визначального характеру (перш за все відносин владарювання) та досягаються цілі конституційно-правового регулювання. Остаточним результатом належного функціонування механізму конституційного регулювання має стати впровадження конституційного ладу, й саме зазначений механізм шляхом всебічного аналізу його складових дозволяє з'ясувати момент виникнення конституційного ладу. Механізм конституційного регулювання можна розглядати і в контексті різних способів втілення в життя конституційних норм (використання, виконання, дотримання, застосування), і як послідовну зміну певних стадій (етапів) конституційного регулювання.

Механізм конституційного регулювання складається з кількох стадій. Їх кількість може бути різною залежно від специфіки певної конституційної норми чи групи взаємопов'язаних конституційних норм, і на кожній з них визначальний регулюючий вплив має певна група юридичних засобів, що в сукупності складають механізм конституційного регулювання. Першою стадією цього механізму є ухвалення Конституції та набуття нею чинності. Як відомо, Конституція України була ухвалена та набула чинності 28 червня 1996 року. Проте набуття чинності Конституцією України символізувало лише завершення формування конституцій-

¹ Общая теория государства и права : акад. курс в 2 т. / под. ред. проф. М. Н. Марченко. — Т. 2 : Теория права. — М. : Зерцало, 1998. — С. 439.

² Боброва Н. А. Конституционный строй и конституционализм в России : монография / Н. А. Боброва. — М. : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2003. — С. 44.

ної моделі подальшої трансформації української державності, визначення загального стратегічного вектора демократичного поступу українського суспільства. Але як саме ця модель могла бути вибудована впродовж найближчих років, на той час ще ніхто достеменно не знав та й знати не міг. Це залежало від багатьох чинників, і перш за все — від здатності політичної еліти, починаючи від глави держави, парламентарів та урядовців, власним прикладом продемонструвати повагу до Основного Закону, організувати кропітку, зважену, злагоджену, наполегливу, повсякденну роботу, спрямовану на роз'яснення, втілення та розвиток визначальних конституційних принципів і конституційних норм у нормах законів, підзаконних актів, у діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, у щоденній правозастосовній та судовій практиці.

Саме тому важко погодитися з твердженням про те, що «конституційно-правові норми, що становлять нормативну основу механізму конституційно-правового регулювання, переважно зібрані у межах єдиного нормативно-правового акта (Основного Закону України)... Відповідно досить легко умоглядно розмежувати процедурні особливості прийняття конституційних норм та механізм їх дії»¹. Насправді виникає нагальна потреба у розгалуженому поточному конституційно-правовому законодавстві, незважаючи на те, що норми Конституції України офіційно визнаються нормами прямої дії. По-перше, в Україні відсутня традиція ухвалення судових рішень винятково на підставі певної конституційної норми чи кількох конституційних норм. Зазвичай судді не наважуються ухвалити судові рішення, спираючись тільки на конституційну норму та на власне розуміння її сутності, керуючись при цьому «духом» чи хоча б «літерою» Конституції. По-друге, певна частина конституційних норм взагалі не може бути реалізована без поточного законодавства (наприклад, провести парламентські чи президентські вибори без відповідного виборчого закону практично неможливо).

Отже, другою стадією механізму конституційного регулювання слід визнати прийняття Верховною Радою України необхідного поточного законодавства. Перш за все йдеться про низку законів, необхідність ухвалення яких прямо передбачена Конституцією України або ж випливає з її тексту. У цих законах визначається порядок реалізації прав особи чи повноважень певного органу влади (у тому числі передбачаються різні правомочності, зумовлені таким правом чи повноваженням) та порядок виконання обов'язків, передбачених відповідною конституційною нормою. Незважаючи на те, що конституційні норми офіційно визнаються нормами прямої дії, зазвичай потреба у поточному законодавстві є очевидною або ж прямо випливає з тексту Конституції України. Так, відповідно до пункту 20 частини першої статті 92 Конституції України виключно законами України визначається «організація і порядок проведення виборів». Зазначене положення слід розуміти так, що всі основні питання, пов'язані з організацією виборчого процесу, мають бути врегульовані саме законами, а не підзаконними актами.

Третьою стадією механізму конституційного регулювання є ухвалення уповноваженими органами підзаконних нормативно-правових актів. Річ у тім, що не всі організаційно-правові та організаційно-технічні питання, пов'язані з виникненням

¹ Яроцький В. Характеристика основних стадій механізму цивільно-правового регулювання / В. Яроцький // Право України. — 2010. — № 12. — С. 19.

конституційно-правових відносин, можуть бути враховані та передбачені в законах. Так, наприклад, постановою Центральної виборчої комісії (далі — ЦВК) від 25 лютого 2014 року № 21 встановлено форму анкети кандидата на пост Президента України. 16 вересня 2014 року ЦВК ухвалила постанову № 968 «Про тимчасові заходи із забезпечення внесення до Державного реєстру виборців змін щодо виборчої адреси виборця, яка належить до території Донецької чи Луганської області, за зверненням органу ведення Державного реєстру виборців».

Четверта стадія зазначеного механізму пов'язана з настанням певних юридичних фактів, з якими правова норма пов'язує виникнення суб'єктивного права та покладання обов'язків на суб'єктів правових відносин. Так, наприклад, відповідно до частини першої статті 38 Конституції України громадяни «мають право... вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування». Проте проголосувати виборець може не будь-коли, а лише в межах виборчого процесу за умови виникнення низки юридичних фактів (так званого фактичного складу), одним з останніх серед яких має бути настання дати та часу початку голосування на виборах. Так, наприклад, до календарного плану основних організаційних заходів з підготовки проведення позачергових виборів народних депутатів України 26 жовтня 2014 року ЦВК внесла 167 пунктів, переважна більшість з яких передбачала здійснення певних юридично значущих дій, котрі якраз і означали настання відповідних юридичних фактів. Серед них: висування кандидатів (пункти 8–9), закінчення реєстрації кандидатів (пункт 48), початок передвиборної агітації (пункт 49), закінчення передвиборної агітації (пункт 132), встановлення результатів виборів (пункти 149, 150) тощо.

П'ятою стадією механізму конституційного регулювання є здійснення уповноваженими суб'єктами конкретних дій, що спрямовані на реалізацію конституційних прав (або конституційних повноважень). За загальним правилом виборець, який ставить собі за мету проголосувати в день голосування, зобов'язаний особисто прийти до приміщення для голосування на виборчій дільниці та має право отримати виборчий бюлетень (виборчі бюлетені). Обов'язковою умовою отримання виборчого бюлетеня є засвідчення виборцем своєї особи шляхом надання члену дільничної комісії паспорта або іншого документа, передбаченого законом. У разі якщо виборець не здатний самостійно пересуватися, він має право проголосувати за місцем перебування, для чого йому потрібно завчасно звернутися до дільничної виборчої комісії із відповідною заявою та додати до неї довідку медичної установи про стан здоров'я (пункт 2 частини третьої статті 86 Закону України «Про вибори народних депутатів України»).

Шоста стадія передбачає здійснення кореспондуючих обов'язків зобов'язаними суб'єктами. Наприклад, виконанням такого обов'язку слід вважати видачу громадянину виборчого бюлетеня членом дільничної виборчої комісії. Відповідно до частини третьої статті 85 Закону України «Про вибори народних депутатів України» при проведенні голосування на виборчій дільниці можливість проголосувати виборцю мають надавати обов'язково два члени дільничної виборчої комісії. Напевно, за задумом законодавця, це мало б сприяти і взаємному контролю, і недопущенню помилок. При цьому один член дільничної виборчої комісії (за умови пред'явлення виборцем одного з документів, які посвідчують особу й громадянство України, та наявності виборця у списку виборців на відповідній вибор-

чій дільниці) надає виборцю список для підпису; другий член дільничної виборчої комісії у позначених місцях на контрольних талонах виборчих бюлетенів для голосування у загальнодержавному окрузі та в одномандатному окрузі вписує своє прізвище, ініціали, розписується та проставляє номер, за яким виборця внесено до списку виборців на дільниці. Отже, виборець зобов'язаний тричі розписатися (у списку виборців та на визначених місцях на контрольних талонах виборчих бюлетенів), а один із членів комісії має здійснити аж шість записів (у позначених місцях на контрольних талонах двох виборчих бюлетенів вписує своє прізвище, ініціали, розписується та проставляє номер, за яким виборця внесено до списку виборців на дільниці). Сенс такої складної та обтяжливої процедури полягає в тому, щоб унеможливити зловживання під час голосування та не допустити використання фальшивих бюлетенів, тобто запобігти спотворенню народного волевиявлення, а також забезпечити можливість перевірки бюлетенів та контрольних талонів у майбутньому (як це було, наприклад, у зв'язку з розглядом у суді справи про спотворення результатів голосування на парламентських виборах 2012 року в окрузі № 133 в Одесі).

Сьома стадія пов'язана зі здійсненням уповноваженими суб'єктами юридично значущих дій або винесенням (ухваленням, складанням) актів застосування права. Наприклад, складання протоколів засідань виборчих комісій, їх затвердження на засіданні, ухвалення рішення про результати голосування та результати виборів. Так, 2 червня 2014 року ЦВК затвердила Протокол про результати виборів Президента України.

Однак не завжди й не по кожному виборчому округу вдавалося встановити результати виборів, навіть якщо за результатами голосування були складені протоколи усіх дільничних комісій. 5 листопада 2012 року ЦВК офіційно визнала неможливість достовірно встановити результати волевиявлення виборців у частині обрання народних депутатів України в одномандатних виборчих округах № 94, № 132, № 194, № 197, № 223 та констатувала, що вибори у вказаних одномандатних виборчих округах проведені без дотримання передбачених Конституцією України та Законом принципів і засад виборчого процесу (постанова № 1931). ЦВК визнала необхідність проведення повторних виборів народних депутатів України в зазначених одномандатних виборчих округах й постановила звернутися до Верховної Ради України щодо прийняття нею відповідних рішень.

Отже, попри те, що виборці у переважній більшості виявили у зазначених округах належну політичну активність та добросовісно скористалися виборчим правом, їхні зусилля виявилися марними. ЦВК навіть не спробувала порівняти різні варіанти протоколів дільничних виборчих комісій, отримати пояснення членів виборчих комісій, які вказали різні дані в однакових за юридичною силою та офіційно оформлених протоколах, з'ясувати винних у правопорушеннях та зловживаннях, отримати від них пояснення й передати такі матеріали до правоохоронних органів. Отже, у зазначених виборчих округах механізм конституційного регулювання не спрацював відповідно до конституційно-правової моделі перш за все через неналежне виконання своїх обов'язків членами виборчих комісій різних рівнів та правоохоронцями, а народних депутатів від цих округів не було обрано. Повторні вибори народних депутатів України в одномандатних виборчих округах № 94, № 132, № 194, № 197, № 223 відбулися лише 15 грудня 2013 року.

Таким чином, ухвалення Конституції, поточного законодавства та визнання за відповідними суб'єктами певних прав та повноважень ще не є достатньою гарантією належного функціонування механізму конституційного регулювання. Якщо у Конституції держави визнається, що народ є єдиним джерелом влади, а вибори є вільними, але насправді і волевиявлення виборців, і результати виборів у багатьох виборчих округах упродовж тривалого часу спотворювалися через профанацію багатопартійності, порушення демократичних принципів формування виборчих списків, могутній адміністративний тиск під час виборчого процесу, залякування виборців та членів виборчих комісій, згортання свободи слова та свободи політичної діяльності, сваволю чиновників, бюрократичні перепони, переслідування політичних опонентів, а також через позаправовий вплив на процес підрахунку голосів (про що переконливо свідчить справа І. Маркова, адже в судовому засіданні було доведено факт виправлення понад 6 038 бюлетенів на користь останнього), тоді однозначно можна стверджувати, що в такій державі конституційний лад ще не сформувався, а механізм конституційного регулювання має суттєві системні вади. Саме тому моментом виникнення конституційного ладу не можна вважати не лише дату офіційного визнання народу єдиним джерелом влади, а й дату першого проведення справді вільних виборів, що відбуваються після певного періоду їх профанації чи спотворення. Адже, по-перше, проведення насправді вільних виборів має набути усталеного, системного та незворотного характеру. По-друге, звичними та усталеними у повсякденній політико-правовій та державотворчій практиці мають стати й інші компоненти сучасної конституційної системи, серед яких варто виокремити перш за все реально діючий механізм стримувань і противаг у взаємовідносинах державно-владних інституцій, справжню свободу політичної діяльності та справжні політичні партії, що дотримуються демократичних процедур (як у внутрішньоорганізаційній діяльності, так і у процесі внутрішньопартійних дискусій та у взаєминах з іншими політичними силами).

Колісник В. Механізм конституційного регулювання і його головні стадії в контексті реалізації виборчого права і формування конституційного строю. *Стаття посвячена определению понятия механизма конституционного регулирования, установлению его главных стадий на примере реализации субъективного избирательного права, а также определению момента возникновения конституционного строя.*

Ключевые слова: *механизм конституционного регулирования, стадии механизма конституционного регулирования, избирательное право, конституционный строй.*

Kolisnyk V. Constitutional Regulation Mechanism and its Main Stages in the Context of Implementation of Electoral Law and Formation of Constitutional Order. *The article is devoted to understanding of the notion of constitutional regulation mechanism, establishing its main stages by using the example of implementation of the subjective electoral law as well as defining the moment of constitutional system emerging.*

Key words: *constitutional regulation mechanism, stages of constitutional regulation mechanism, electoral law, constitutional system.*

Правосуб'єктність особи щодо права на конституційне звернення: теоретичний та практичний аспекти

О. Тупицький

суддя Конституційного Суду України,
кандидат наук з державного управління

О. Шостенко

науковий консультант судді Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук

У статті розглядаються проблемні питання правосуб'єктності в межах інституту конституційного звернення, визначаються основні сутнісні критерії прийнятності цього звернення та його предмет. Також досліджується питання наявності зазначеної правосуб'єктності у органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: правосуб'єктність, конституційне звернення, критерії прийнятності, конституційна правоздатність, повноваження.

Категорія «правосуб'єктність» широко застосовується у всіх галузях юридичної науки. Однак до цього часу відсутнє однозначне розуміння її змісту та співвідношення з іншими категоріями права, підстав її виникнення та припинення, структури тощо. Зважаючи на те, що правосвідомість, праворозуміння та правозастосування є взаємопов'язаними елементами правової системи будь-якої держави, неоднозначне розуміння правосуб'єктності завжди об'єктивуватиметься у процесі правозастосування, спричиняючи правову невизначеність.

За 17-річну діяльність Конституційного Суду України (далі — КСУ) у його практиці відображено принаймні два різних підходи до розуміння правосуб'єктності щодо права на конституційне звернення, які можна сформулювати так:

— зазначена правосуб'єктність є перманентною, невідчужуваною складовою правового статусу кожного індивіда та основною юридичною підставою для його звернення до КСУ, тобто щодо індивіда є статичною правовою категорією;

— набуття такої правосуб'єктності відбувається шляхом участі індивіда у правовідносинах, пов'язаних з предметом його звернення, тобто стосовно індивіда ця категорія є ситуативною (*ad hoc*).

Відповідно тема правосуб'єктності в межах інституту конституційного звернення потребує дослідження задля забезпечення єдності правозастосування.

У теорії держави і права правосуб'єктність — це здатність особи мати та здійснювати особисто або через свого представника юридичні права та обов'язки, тобто виступати суб'єктом правовідносин. З огляду на це у вітчизняній правовій науці під правосуб'єктністю особи переважно розуміється наявність у неї властей правоздатності, як здатності мати права та обов'язки, та дієздатності, як здатності здійснювати та виконувати їх відповідно.

У кожній галузі права існують спеціальні норми, призначені встановлювати коло осіб, на яких поширюється дія галузевих інститутів. На рівні юридичної техніки це відбувається шляхом визначення найменувань, юридичних статусів, пере-

ліку ознак, вказівок на якості та відносини тощо, які повинні мати особи, або на дії, які вони мають вчинити, щоб виступати у ролі адресатів правових норм. Відповідно сукупність встановлених нормами галузі вимог (критеріїв), що обумовлюють спроможність особи бути носієм юридичних прав та обов'язків і реалізовувати їх, слугує визначенню правосуб'єктності особи як учасника відповідних правовідносин. Певним узагальненням цих констатацій може слугувати думка Г. Шершеневича про те, що властивість бути суб'єктом права не виникає стихійно, а є «творінням об'єктивного права»¹.

Що стосується права на конституційне звернення, то критерії правосуб'єктності визначено передусім у статті 43 Закону України «Про Конституційний Суд України». Цим приписом встановлено, що суб'єктами такого права є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи. Отже, ця норма викладена як закрита диспозиція, у котрій для позначення правових суб'єктів використано загальні універсальні імена², обсягом кожного з яких є увесь клас відповідних предметів. Наприклад, предметним значенням імені «громадяни України» є усі громадяни нашої держави, а імені «іноземці» — усі громадяни інших держав тощо. Відповідно обсягом використаного у цьому приписі словосполучення «громадяни України, іноземці, особи без громадянства» є весь універсум судження, тобто потенційно все населення Землі, а обсягом словосполучення «юридичні особи» — усі юридичні особи у світі. Нижче розглянемо, чи усі ці особи наділені відповідною правосуб'єктністю, тобто «правом на право» на конституційне звернення, і чи існують якісь позитивно-правові винятки з цього кола.

Щодо прийнятності конституційного звернення, то її критерії також визначені положеннями Закону України «Про Конституційний Суд України». За змістом цього закону конституційне звернення — це обґрунтоване письмове клопотання до КСУ про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи (частина перша, пункт 4 частини другої статті 42). Підставою для цього звернення є наявність неоднозначного застосування положень Конституції та законів України національними судами, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод (стаття 94). Інші вимоги щодо форми та змісту конституційного звернення визначені у положеннях частин другої, третьої статті 42 цього закону.

Разом з тим, крім, власне, законодавчих приписів, невід'ємним елементом об'єктивного права прийнято вважати і їх інтерпретацію у практиці вищих національних судів, за умов її доступності та послідовності³. Зокрема, як особливе

¹ Шершеневич Г. Ф. Наука гражданского права в России. — М. : Статут, 2003. — С. 215.

² У логіці, за теорією найменування, ім'я — це слово або словосполучення, що позначає будь-який предмет. Значенням імені є предмет, позначений цим ім'ям. Деякі імена є загальними для предметів певного класу. Клас, який становлять предмети, що є значеннями імен, називають обсягом імені (Ивлев Ю. В. Логика. — М. : Логас, 2001. — С. 17–18).

³ Див., наприклад, Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Коккінакіс проти Греції» (*Kokkinakis v. Greece*) від 25 травня 1993 року, §§ 40–41.

джерело об'єктивного права розглядаються правові позиції КСУ, що, перебуваючи у нормативній єдності із законодавчими положеннями, розкривають їх зміст і смисл¹.

Інтерпретуючи зазначені норми у своїй практиці, КСУ поступово, від справи до справи, все чіткіше визначав критерії прийнятності конституційного звернення. Це, крім іншого, вбачається з таких правових позицій:

«...безпосередньо до Конституційного Суду України з питання щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України може звернутися особа, яка вважає, що конституційні права і свободи її порушено або можуть бути порушені» (Ухвала від 15 січня 1998 року № 2-у/98);

«звернення громадянина... за змістом порушує питання, що є предметом конституційного подання. Оскільки закріплений в Конституції України перелік суб'єктів права на конституційне подання є вичерпним, клопотання... правових підстав для розгляду Конституційним Судом України не має» (Ухвала від 4 липня 2002 року № 42-у/2002);

«автор клопотання... фактично просить надати їй юридичну консультацію з приводу застосування окремих статей Кодексу, що не належить до повноважень Конституційного Суду України» (Ухвала від 17 червня 2010 року № 42-у/2010);

«...конституційне звернення має бути внесено особою, яка є суб'єктом відповідних конституційних прав і свобод та має підстави стверджувати про їх порушення або можливість порушення внаслідок неоднозначного застосування норм Конституції або законів України судами України, іншими органами державної влади, а тому прагне отримати офіційну інтерпретацію норм, які були застосовані при розв'язанні спірних правовідносин з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх прав та свобод. Таким чином, законодавець визначив коло суб'єктів права на конституційне звернення і не передбачив передачі права на його внесення іншим особам» (Ухвала від 31 травня 2011 року № 15-у/2011);

«...конституційне звернення може бути внесене особою, яка є суб'єктом відповідних правовідносин та має підстави стверджувати про порушення або можливість порушення її конституційних прав і свобод внаслідок неоднозначного застосування... судами України, іншими органами державної влади, ... норм (Конституції України або законів України. — прим. автора), які регулюють такі відносини, з метою забезпечення реалізації чи захисту своїх прав та свобод» (Ухвала від 8 жовтня 2013 року № 46-у/2013).

З наведених приписів статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» та їхньої інтерпретації у правових позиціях КСУ вбачаються принаймні два основні сутнісні критерії прийнятності конституційного звернення:

1) звернення має ґрунтуватися на особистій правовій ситуації його автора — суб'єкта права на конституційне звернення, пов'язаній з предметом звернення (*критерій персональності*);

2) предмет звернення, пов'язаний з особистою правовою ситуацією автора, має узгоджуватися з компетенцією КСУ та з визначеним законом предметом конституційного звернення (*критерій предметності*).

¹ Тулицький О. М., Шостенко О. І. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти // Вісник Конституційного Суду України. — 2014. — № 2. — С. 106.

Зазначені критерії є основними закладеними законодавцем обмеженнями (фільтрами) прямого індивідуального доступу визначених у статті 43 Закону України «Про Конституційний Суд України» суб'єктів до конституційного правосуддя.

Наведені положення статей 42, 94 Закону України «Про Конституційний Суд України» та правові позиції КСУ дають підстави для висновку про те, що конституційне звернення є інструментом індивідуального конституційно-правового захисту особи, яка «вважає», що «наявність неоднозначного застосування положень Конституції України та законів України... може призвести або призвело до порушення конституційних прав і свобод». Такий захист здійснюється КСУ шляхом «офіційного тлумачення Конституції України та законів України» і лише за умови їх «неоднозначного застосування судами України іншими органами державної влади». Тому в межах інституту конституційного звернення наявність неоднозначного застосування цих нормативно-правових актів становить окремий предмет розгляду у КСУ на стадії відкриття провадження у справі. Відповідно встановлений законом предмет конституційного звернення містить декілька взаємопов'язаних складових і може бути визначений як офіційне тлумачення норм Конституції України та законів України у зв'язку з їх неоднозначним застосуванням та необхідністю захисту конституційних прав і свобод суб'єкта права на конституційне звернення.

На наш погляд, у межах інституту конституційного звернення правосуб'єктність, критерії персональності та предметності є послідовно взаємопроникаючими, але окремими елементами з перманентними взаємозв'язками. При цьому правосуб'єктність є первинним самостійним елементом. Ці елементи є складовими системи індивідуального доступу до конституційного правосуддя, яка дозволяє суб'єкту права на конституційне звернення кореспондувати особистий казус через призму визначеного законом предмета на розгляд компетентного органу — КСУ. З іншого боку, ця система забезпечує поширення у зворотному напрямі впливу конституційного правосуддя як на індивідуальну правову ситуацію суб'єкта конституційного звернення (обмежений ефект рішення — *inter partes*), так і на усі подібні правові ситуації (ефект загальної обов'язковості рішення — *erga omnes*).

Разом з тим стаття 2 Закону України «Про Конституційний Суд України» вказує на загальну суспільну мету конституційного правосуддя — «гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України». Досягнення цієї мети має здійснюватися, крім іншого, за допомогою інституту конституційного звернення, шляхом взаємодії відповідних суб'єктів, у тому числі й на стадії виконання рішень КСУ, як рух від індивідуально-партикулярного до загальносуспільного. Але для належної реалізації цього доктринального алгоритму у нашій державі все ще бракує чіткого, якісного нормативно-правового забезпечення¹.

¹ Тупицький О. М. До питання виконання інтерпретаційних актів Конституційного Суду України // Вісник Конституційного Суду України. — 2013. — № 6. — С. 86; Тупицький О. М., Шостенко О. І. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти // Вісник Конституційного Суду України. — 2014. — № 2. — С. 101.

Акцентуємо, що вітчизняний законодавець позбавив критерій персональності значної жорсткості, визначивши, що інститут конституційного звернення є не лише інструментом індивідуального правового захисту від порушення суб'єктивних прав *post factum*, а й інструментом превенції їх можливого порушення. Тому, щоб відповідати цьому критерію, а також критерію предметності та отримати в межах цього інституту доступ до конституційного правосуддя, письмове клопотання до КСУ принаймні має містити виклад обставин на підтвердження існування чіткого зв'язку між особистою правовою ситуацією суб'єкта права на конституційне звернення, правовою нормою, офіційне тлумачення якої він бажає отримати, та порушенням або можливістю порушення його конституційних прав через неоднозначне застосування цієї норми національними судами чи іншими органами державної влади. Для цього суб'єкт права на конституційне звернення має виступати учасником суспільних правовідносин, до яких неоднозначно застосовується така норма, а питання щодо її тлумачення мають узгоджуватися з предметною компетенцією КСУ.

Ще більш гнучким щодо забезпечення прямого індивідуального доступу до конституційного правосуддя є підхід, закладений, наприклад, у правовій системі Греції, який прийнято позначати юридичним терміном *quasi actio popularis*. За цією доктриною підставою звернення до найвищого органу конституційного нормоконтролю є не лише безпосереднє спричинення заявникові шкоди правозастосувачами, а й наявність у нього «законного інтересу»¹. Такий інтерес пов'язаний з існуванням впливу законодавчої норми на права, законні інтереси чи правове становище заявника². Інститути нормативної та повної конституційних скарг, що діють у переважній більшості держав, навпаки, передбачають прямий індивідуальний доступ до конституційного правосуддя лише за умови застосування до особи іншими органами державної влади оспорюваної норми, тобто виключно після стверджуваного порушення прав заявника. Базово іншою є доктрина *actio popularis* (з лат. — позов, який може бути заявлений кожним), яка передбачає право кожного оспорити конституційність діючого нормативного акта, незалежно від впливу оспорюваної норми на права та свободи заявника. З деякими відмінностями та в різні часи впровадження цієї доктрини мало місце у правових системах Ліхтенштейну, Мальти, Угорщини, колишньої Югославської Республіки Македонія, Перу, Чилі, Південної Африканської Республіки тощо. У Хорватії *actio popularis* свого часу призвів до перевантаження Конституційного Суду та став предметом аналізу й критичної оцінки Венеціанської Комісії³.

Таким чином, закладений у правовій системі України підхід, який надає можливість прямого індивідуального доступу до конституційної юстиції, у тому числі задля превентивного конституційно-правового захисту, є, на нашу думку, найбільш адекватним з огляду на необхідність забезпечення верховенства Конституції України та має бути збережений законодавцем у разі реформування цієї галузі судочинства.

¹ Law No. 345, article 48 (1в).

² § 76, p. 25 of the Study on Individual Access to Constitutional Justice on the basis of comments by Mr. G. Harutyunyan, Ms. A. Nussberger, Mr P. Paczolay, adopted by the European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) at its 85th Plenary Session (Venice, 17–18 December 2010), on <http://www.venice.coe.int>.

³ CDL-AD (2008) 030 Opinion on the Draft Law on the Constitutional Court of Montenegro.

Повертаючись до правосуб'єктності особи щодо права на конституційне звернення, критеріїв персональності та предметності як основних сутнісних критеріїв прийнятності цього звернення, можемо стверджувати, що за юридичною природою ці елементи не є тотожними та мають відмінні системно-правові зв'язки. Зокрема, невідповідність особи автора конституційного звернення критеріям правосуб'єктності повинна мати наслідком застосування пункту 1 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» та відмову у відкритті конституційного провадження через «відсутність встановленого... цим законом права на... конституційне звернення». Натомість у разі невідповідності конституційного звернення, внесеного належним суб'єктом, критеріям персональності та предметності має констатуватися необґрунтованість або неналежна предметність цього звернення. Це матиме наслідком застосування пунктів 2 та/або 3 статті 45 Закону України «Про Конституційний Суд України» й відмову у відкритті конституційного провадження через невідповідність конституційного звернення вимогам цього закону або непідвідомчість порушених питань КСУ.

Втім критерії такої правосуб'єктності та критерії прийнятності конституційного звернення у практиці КСУ іноді ототожнювалися. Внаслідок цього за фактичного недотримання суб'єктами права на конституційне звернення при складанні цього процесуального документа критеріїв персональності та/або предметності, які, на нашу думку, пов'язані з вимогами закону щодо форми та змісту цього звернення, констатувалася відсутність у цих осіб належної правосуб'єктності¹. Відповідні правові позиції є практичним відображенням наведеного розуміння правосуб'єктності особи щодо права на конституційне звернення як ситуативної правової категорії.

Теоретично правосуб'єктність осіб пов'язана з їх юридичним існуванням. Для фізичної особи — це проміжок між народженням і смертю², а для юридичної особи — між її створенням, що збігається з датою її державної реєстрації, і припиненням цієї особи. Однак фактично КСУ розглядає переважну більшість справ на підставі поданих матеріалів конституційних звернень у порядку письмового слухання, а тому не має практичної можливості з'ясувати питання юридичного існування автора конституційного звернення. Проте своєчасне з'ясування цього питання важливе для конституційного правосуддя, зокрема для правильного застосування Закону України «Про Конституційний Суд України». Тому доцільним є створення законодавчого механізму підтвердження того, що конституційне звернення є актом волевиявлення юридично існуючої особи.

Також слід зазначити, що Закон України «Про Конституційний Суд України» текстуально не встановлює обмежень у доступі до конституційного правосуддя для осіб із обмеженою цивільною дієздатністю та недієздатних осіб³.

¹ Ухвали від 18 жовтня 2011 року № 50-у/2011, від 14 березня 2012 року № 6-у/2012, від 3 квітня 2014 року № 46-у/2014.

² На відміну від України, в Ізраїлі поняття життя людини та, відповідно, його захист поширюються і на період її внутрішньоутробного перебування. Нова Конституція Угорщини 2011 року також передбачає захист життя людини з моменту зачаття.

³ Цікавим є підхід Конституційного Суду Російської Федерації, який, вирішуючи питання належності недієздатної особи до суб'єктів права на конституційну скаргу, сформував правову позицію, відповідно до якої громадянин має право звернутися до Конституційного

Не встановлює обмежень для цих категорій осіб щодо їхнього доступу до правосуддя й Конституція України (частини перша, друга, п'ята статті 55, частина перша статті 64), яка є базовою гарантією їх правового захисту. Тому питання відкриття провадження за конституційними зверненнями недієздатних осіб чи осіб з обмеженою дієздатністю має вирішуватися, на нашу думку, залежно від дотримання ними критеріїв персональності й предметності та інших вимог Закону України «Про Конституційний Суд України» до форми та змісту такого звернення.

Сумніви щодо належної правосуб'єктності не можуть не виникати у разі внесення конституційного звернення органом державної влади або органом місцевого самоврядування, незважаючи на те, що переважна більшість цих органів віднесена законом до юридичних осіб. При цьому теоретико-правове підґрунтя цих сумнівів може різнитися ще й залежно від того, чи будуть предметом конституційного звернення питання, які виникли при здійсненні його автором владних функцій, чи ті, що пов'язані з його господарською діяльністю. Адже спектр наукових поглядів включає розуміння участі органів державної влади у публічних та цивільних правовідносинах як однієї особи з «подвійною» правосуб'єктністю і як двох окремих суб'єктів приватного та публічного права, кожний з яких діє у відповідних правовідносинах.

Слід зазначити, що у випадках надходження конституційних звернень від органів державної влади та органів місцевого самоврядування КСУ у своїх актах жодного разу не зазначав мотивів належності цих осіб до суб'єктів права на таке звернення¹. Вважаємо, що з'ясування належності органу державної влади чи місцевого самоврядування до суб'єктів права на конституційне звернення має здійснюватися з огляду на зміст припису частини першої статті 42 Закону України «Про Конституційний Суд України», за яким це звернення є інструментом захисту *inter alia* прав юридичної особи. Однак формулювання статті 94 цього ж закону ще більше звужує можливе розуміння кола об'єктів такого захисту, безальтернативно пов'язуючи їх саме із конституційними правами і свободами суб'єктів. Таким чином, формулювання приписів цього закону не має залишати сумнівів принаймні стосовно того, що суб'єктами права на конституційне звернення є лише ті юридичні особи, на яких поширюються права, гарантовані Конституцією України фізичним особам. Тобто можемо стверджувати, що конституційна провозддатність

Суду Російської Федерації зі скаргою щодо порушення його конституційних прав положеннями закону, на підставі яких суд загальної юрисдикції прийняв рішення про визнання його недієздатним, тобто, по суті, про обмеження права на самостійну реалізацію своїх прав та обов'язків у повному обсязі з 18 років, гарантованого Конституцією Російської Федерації. Інше означало б неможливість перевірити, чи були в результаті застосування відповідних положень закону порушені конституційні права громадянина, визнаного недієздатним, що, у свою чергу, не відповідало б закріпленим Конституцією Російської Федерації гарантіям захисту конституційних прав і свобод за допомогою конституційного судочинства (підпункт 1.2 мотивувальної частини Постанови Конституційного Суду Російської Федерації від 27 лютого 2009 року № 4-П).

¹ Рішення від 9 лютого 1999 року № 1-рп/1999, ухвали від 20 квітня 1999 року № 12-у/1999, від 9 грудня 2010 року № 71-у/2010, від 29 січня 2013 року № 2-у/2013.

є основним критерієм правосуб'єктності щодо права на конституційне звернення як для фізичних, так і для юридичних осіб¹.

Натомість в Основному Законі України категорію «конституційні права і свободи» текстуально визначено як властивість правового статусу лише фізичних осіб (частина третя статті 8, частина перша статті 24, частина перша статті 64), тоді як для позначення меж дискреції органів, що здійснюють функції держави, у тому числі органів місцевого самоврядування у разі виконання ними делегованих повноважень, застосовується категорія «повноваження»² (частина друга статті 6, частина друга статті 19, частина третя статті 141, частина перша статті 144). Відповідно органи державної влади та органи місцевого самоврядування не є суб'єктами конституційних прав і свобод, принаймні у публічних правовідносинах, адже виступають у них як суб'єкти владних повноважень. Щодо надання державою цим органам статусу юридичної особи цивілістична наука у різні часи послідовно дотримувалася позиції, що це є вимогою їхньої участі у приватних відносинах. Саме через ці органи держава та місцеві громади беруть участь у цивільному обігу та набувають цивільних прав й обов'язків³. Це, а також вчинення усіх дій від імені та в інтересах держави та територіальних громад, відсутність власного майна, відокремлених потреб, інтересів, особистої цивільної відповідальності дає

¹ Перешкодою для єдиного розуміння статусу юридичної особи приватного права як суб'єкта конституційних прав і свобод є позиція КСУ щодо невключення юридичних осіб до кола суб'єктів права, гарантованого статтею 58 Конституції України (заборона ретроспективного застосування законів), лише через відсутність прямої згадки про такого суб'єкта у назві II розділу Основного Закону України (Рішення КСУ від 9 лютого 1998 року № 1-рп). Починаючи з окремої думки тодішнього Голови КСУ, судді В. Скоморохи, ця правова позиція постійно зазнає критики з боку юридичної спільноти, що спирається й на протилежну практику ЄСПЛ та конституційних судів інших держав, які послідовно визнають юридичних осіб цивільного права адресатами норм Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року та відповідних розділів національних конституцій. Показовою може вважатися правова позиція КС Російської Федерації у Постанові від 17 лютого 1996 року (пункт 4 мотивувальної частини) про те, що конституційне право людини і громадянина на приватну власність, закріплене у статті 35 (частини друга та третя) Конституції РФ, поширюється на юридичних осіб тією мірою, якою це право за своєю природою може бути до них застосовано. Навіть сам КСУ імпліцитно оминає наведену правову позицію, приймаючи до провадження конституційні звернення від юридичних осіб приватного права, чим фактично визнає їхню конституційну правоздатність. Тому КСУ має принагідно переглянути власну правову позицію, не чекаючи її подолання законодавцем шляхом зміни назви розділу II Конституції України.

² У теорії держави і права владні повноваження розглядаються як засіб впливу суб'єкта на правову поведінку підвладного суб'єкта. Повноваження не є ні правом, ні обов'язком у чистому вигляді. Можна вважати, що повноваження є обов'язком здійснювати (реалізувати, застосовувати) конкретне суб'єктивне право. Тому одичне використання щодо місцевого самоврядування терміна «права», яке має місце у статті 145 в сенсі їх судового захисту, слід швидше вважати певним, не досить вдалим лінгвістичним прийомом універсалізації цієї норми, що має одночасно охоплювати спори як щодо здійснення місцевими громадами права на самоврядування, так і щодо повноважень створених ними органів.

³ Див., наприклад, *Венедиктов А. В. Государственная социалистическая собственность / А. В. Венедиктов. — М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1948. — 839 с.; Кулагин М. И. Государственно-монополистический капитализм и юридическое лицо / М. И. Кулагин // Избранные труды. — М. : Статут, 1997. — С. 16–182. — (В серии «Классика российской цивилистики»).*

нам підстави визначити функції органів державної влади і органів місцевого самоврядування у цивільних правовідносинах як фактичне представництво за законом¹ та розпорядження чужим майном (державною та комунальною власністю відповідно). Тому у цивільних правовідносинах статутною ознакою цих органів як юридичних осіб публічного права можна, на нашу думку, вважати відсутність об'єктів, які потребували б правового, а передусім конституційно-правового захисту, інструментом якого є конституційне звернення. Відповідно органи державної влади та органи місцевого самоврядування, незважаючи на їхній, визначений законом статус юридичних осіб, не є, на наше переконання, суб'єктами права на конституційне звернення.

Вищевикладене можна резюмувати так. Правосуб'єктність щодо права на конституційне звернення мають усі фізичні особи та усі юридичні особи приватного права. Оскільки конституційне звернення є перш за все інструментом індивідуального конституційно-правового захисту, то саме конституційна правоздатність як спільна ознака юридичних статусів цих осіб є основним критерієм такої правосуб'єктності. Через відсутність конституційної правоздатності органи державної влади та органи місцевого самоврядування, незважаючи на їхню участь як юридичних осіб (публічного права) у цивільному обігу, не є суб'єктами права на конституційне звернення, тобто не наділені відповідною правосуб'єктністю.

Правосуб'єктність щодо права на конституційне звернення є елементом правового статусу кожної особи, яка має конституційну правоздатність, та статичною об'єктивно-правовою категорією. Вона не залежить (не зникає) від того, чи дотримав суб'єкт права на конституційне звернення при складанні цього процесуального документа вимог закону щодо форми, змісту та суті конституційного звернення, зокрема критеріїв персональності та предметності.

Правосуб'єктність як елемент правового статусу особи пов'язана з її юридичним існуванням. Тому порядок підтвердження актуального юридичного стану автора конституційного звернення має бути встановлений законодавцем.

Слід також зазначити, що з огляду на свою важливість та багатоаспектність порушені у статті питання потребують подальшого наукового розроблення.

Тупицкий А., Шостенко О. Правосубъектность лица относительно права на конституционное обращение: теоретический и практический аспекты. В статье рассматриваются проблемные вопросы правосубъектности в рамках института конституционного обращения, определяются основные существенные характеристики приемлемости данного обращения и его предмет. Также исследуется вопрос наличия указанной правосубъектности у органов государственной власти и органов местного самоуправления.

Ключевые слова: правосубъектность, конституционное обращение, критерии приемлемости, конституционная правоспособность, полномочия.

---

¹ Під представництвом розуміють правовідношення, відповідно до якого одна сторона (представник) на підставі набутих нею повноважень виступає від імені іншої особи, яку представляє, створюючи, змінюючи чи припиняючи безпосередньо для цієї особи цивільні права та обов'язки. Тобто цивільно-правові наслідки юридичних дій за повноваженням представництва настають не для представника, а для представленої ними особи. Представництво за законом має місце тоді, коли особа представника, перелік її повноважень і випадки такого представництва визначаються певним нормативно-правовим актом.

Tupytskyy O., Shostenko O. Legal Personality Regarding the Right to Constitutional Appeal: the Theoretical and Practical Aspects. *The article deals with the problematic issues of legal personality in the framework of the constitutional appeal institute and defines the main essential criteria of the admissibility of this appeal and its subject. The question of possession by the bodies of state power and bodies of local self-government of the mentioned legal personality is also examined.*

Key words: *legal personality, constitutional appeal, admissibility criteria, constitutional capacity, authorities.*

Проблеми впровадження інституту конституційної скарги в Україні: підвідомчість судових справ адміністративної та конституційної юрисдикції

К. Айріян

ад'юнкт кафедри конституційного та міжнародного права
Національної академії внутрішніх справ України

У статті досліджується інститут конституційної скарги та проблеми його впровадження в Україні з урахуванням розмежування підвідомчості справ адміністративної та конституційної юрисдикції.

Ключові слова: інститут конституційної скарги, конституційне право, Конституційний Суд України, Верховний Суд України, Вищий адміністративний суд України, верховенство права, принципи міжнародного права, рішення суду, судова практика.

Дискусія щодо необхідності впровадження інституту конституційної скарги триває з часу прийняття в 1996 році Конституції України, у якій передбачено функціонування Конституційного Суду України.

Автором ідеї створення спеціалізованих конституційних судів, відокремлених від судів загальної юрисдикції, є австрійський вчений Г. Кельзен. Суть цієї ідеї полягала в тому, що конституційний суд мав приймати рішення з метою захисту прав громадян від неконституційних, дискримінаційних актів парламенту. Його задум вперше було втілено в 1920 році в Чехословаччині, Австрії та Ліхтенштейні.

Погляди професора Г. Кельзена щодо вирішення проблеми законності шляхом створення спеціалізованих конституційних судів мали один недолік, виявлений у процесі прийняття Конституції Австрії. Верховний Суд Австрії заперечував ідею створення іншого, вищого, суду, тому Г. Кельзен був змушений віднести конституційний суд до того самого рівня, що і верховний суд.

У 1965 році в Італії поширилося таке явище, як «війна двох судів». У Кримінально-процесуальному кодексі Італії 1930 року передбачалося два різновиди слідчого процесу: спрощене, швидке розслідування, проведене міністерством, і складніше, формальне розслідування, проведене слідчим.

У 1955 році у формальне розслідування було введено низку гарантій, зокрема попередній допит обвинуваченого. Таким чином, постало питання про застосування цієї реформи і до швидкого розслідування. Касаційний Суд Італії прийняв негативне рішення у цьому питанні, з якого випливало, що такі гарантії не можуть бути застосовані у швидкому розслідуванні.

Конституційному Суду Італії довелося вирішувати питання, чи не порушує ця норма Кримінально-процесуального кодексу Італії право обвинуваченого на захист, гарантоване статтею 24 Конституції Італії. Суд заявив, що такі гарантії повинні бути застосовані і до швидкого розслідування. Зокрема, він зазначив: «Виявлення змісту оскаржуваної норми є необхідною умовою для визначення її конституційної законності; суд повинен встановити зміст оскаржуваної норми і

провести порівняння між інтерпретаційною нормою і положеннями Конституції. Ці два аспекти, виявлення змісту і порівняння, становлять дві неподільні частини рішення, прийнятого судом»¹.

Однак судді Касаційного Суду Італії підтвердили протилежну інтерпретацію, висловивши негативну думку щодо процесуальних гарантій та здійснення права на захист. Конституційний Суд був змушений поновити розгляд, оскільки постійно виникала суперечність у питанні про право на захист, яке застосовується в офіційному розслідуванні, але не застосовується у швидкому розслідуванні, і оголосив, що такий різний підхід до двох видів розслідування обмежує право на захист, гарантоване статтею 24 Конституції Італії. У 1965 році Конституційний Суд Італії у пункті 52 свого рішення заявив про неконституційність цієї норми Кримінально-процесуального кодексу Італії, а формулюванням «наскільки вони застосовні» дав можливість не застосовувати у швидкому розслідуванні зазначені гарантії. «Очевидно, — заявив Суд, — що коли забезпечення права на захист несумісне зі швидким розслідуванням, це розслідування само собою цілком суперечить Конституції, яка гарантує право на захист на будь-якому етапі і рівні процесу»².

Радник Федерального Конституційного Суду Німеччини О. Клайн висловив думку, що Федеральний Конституційний Суд розглядає тільки відповідність постанови суду загальної юрисдикції Конституції Німеччини і його рішення не замінює рішення суду загальної юрисдикції, навіть якщо було прийнято позитивне рішення за конституційною скаргою. Це означає, що Федеральний Конституційний Суд не завершує судовий процес, замінюючи рішення суду загальної юрисдикції своїм рішенням. Навпаки, він зауважує порушення Конституції і відправляє справу на новий розгляд до суду загальної юрисдикції для того, щоб там могли прийняти нове, безпомилкове особисте рішення³.

Як зазначає В. Шаповал, конституційна скарга — це правовий засіб ініціювання, насамперед особою, в органі конституційної юрисдикції спеціальної процедури щодо захисту її конкретного права, порушеного актом, виданим державним органом чи посадовою особою у системі виконавчої влади, або актом (рішенням) суду загальної юрисдикції⁴.

З наведеної дефініції випливає, що суб'єктом ініціювання в органі конституційної юрисдикції спеціальної процедури щодо захисту відповідного права, тобто подачі конституційної скарги, є заявник — фізична або юридична особа, яка має намір оскаржити відповідний акт, який, на її думку, порушує (або може порушити) конкретне право, а суб'єктом-відповідачем — державний орган (посадова особа), який відповідно до своєї компетенції його видав.

¹ *Биле Ф.* Конституционный Суд и Кассационный Суд: различие их ролей в толковании законов // *Взаимоотношения между конституционным судом и судами общей юрисдикции* : [конференция (Баку, 9–10 ноября 2006 года)]. — Баку : [б. и.], 2006. — С. 211.

² Там само.

³ *Клайн О.* Отношение Федерального Конституционного Суда Германии с судами общей юрисдикции // *Взаимоотношения между конституционным судом и судами общей юрисдикции* : [конференция (Баку, 9–10 ноября 2006 года)]. — Баку : [б. и.], 2006. — С. 186.

⁴ *Шаповал В. М.* Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду) / В. М. Шаповал // *Вісник Конституційного Суду України*. — 2005. — № 6. — С. 32.

Отже, у процесі запровадження інституту конституційної скарги у вітчизняне правове поле виникає питання про підвідомчість справ, адже нині такі спори підвідомчі також адміністративним судам України.

Таким чином, завдання цього дослідження полягає у виявленні повноцінного правового засобу захисту фізичними та юридичними особами своїх прав і свобод, законних інтересів у відносинах із публічною владою через запровадження інституту конституційної скарги в Україні, не порушуючи при цьому розмежування підвідомчості справ між адміністративною та конституційною юрисдикцією.

Стосовно запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні вчені висловлюють думку про те, що вона, надаючи право особі вступати у правовий спір із державою в особі її органів, навіть із самим законодавцем, сприяє інтеграції громадян у процес управління державою і суспільством¹.

Серед науковців проблемі інституту конституційної скарги в Україні в плані підвідомчості відповідних справ приділяли увагу у своїх працях Т. Бринь, А. Головін, М. Гультай, П. Євграфов, В. Кампо, М. Костицький, О. Петришин, М. Савенко, А. Селіванов, В. Скомороха, А. Стрижак, М. Тесленко, П. Ткачук, Ю. Тодика, В. Шаповал, С. Шевчук та інші вітчизняні і зарубіжні вчені².

Нині конституційним законодавством України передбачено унікальний правовий інститут — конституційне звернення щодо тлумачення Конституції та законів України. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96–ВР конституційне звернення — це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної

¹ Проблеми та перспективи запровадження індивідуальної конституційної скарги в Україні : моногр. / Ю. Г. Барабаш, І. І. Бодрова, О. В. Петришин, С. Г. Серьогіна. — К. : Атіка–Н, 2010. — С. 31.

² Див. наприклад: Арутюнян Г. Індивідуальна конституційна скарга: європейські тенденції системного розвитку // Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу : матеріали міжнар. конф. (м. Київ, 16 вересня 2011 р.). — К., 2011. — С. 66–77; Бакірова І. О. Конституційне звернення та конституційна скарга: переваги та недоліки // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2008. — № 1. — С. 93–102; Владиченко С. Д. Конституційна скарга як важливий інструмент захисту прав і свобод людини // Актуальні проблеми конституційного права та державотворення : зб. наук. пр. : [присвячений 70-ій річниці з дня народження першого голови Конституційного Суду України Л. П. Юзькова]. — Хмельницький, 2008. — Ч. 1. — С. 177–178; Івановська А. М. Конституційна скарга як засіб захисту прав та свобод людини Конституційним Судом України // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез міжнар. наук. конф. «Дев'яті осінні юридичні читання». — Хмельницький, 2010. — Ч. 2. — С. 39–41; Маркуш М. А. Конституційна скарга та інші перспективи розширення меж конституційної юрисдикції в Україні // Часопис Київського університету права. — 2012. — № 1. — С. 112–116; Медведєв В. В. Конституційна скарга як засіб захисту прав людини // Конституційні читання : тези наук. допов. і повідомл. міжнар. студ. наук. конф. «Конституційні читання». — Х., 2008. — С. 226–229; Писарев О. Громадянська самооборона: Конституційний Суд готується до розгляду «народних» скарг / О. Писарев // Закон і бізнес. — 2011. — № 39 (1026). — 24–30 вересня. — С. 11; Хьоміг Д. Конституційна скарга в Німеччині // Захист прав людини органами конституційної юстиції: можливості і проблеми індивідуального доступу : матеріали міжнар. конф. (м. Київ, 16 вересня 2011 р.). — К., 2011. — С. 194–198 та інші.

особи (стаття 42)¹. Отже, як зауважують українські науковці, забезпечення та захист конституційних прав і свобод споріднює його з інститутом конституційної скарги. Суб'єктами права на конституційне звернення є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи. Тобто доступ до конституційного правосуддя на підставі конституційного звернення, як і «класичної конституційної скарги», здійснюється в індивідуальному або колективному порядку².

Водночас слід зазначити, що національне законодавство не досягло бажаного рівня в нормативному закріпленні прямого доступу особи до конституційного судочинства. Тобто поки що особа не має права на конституційну скаргу.

Згідно із законодавством Бразилії, Німеччини, Іспанії, Словенії за допомогою інституту конституційної скарги може бути оскаржено конституційність законів або їх окремих положень, у Австрії та Швейцарії — індивідуальних адміністративних актів, у Німеччині — судових рішень, у Грузії — інших нормативних актів.

У Російській Федерації Конституційний Суд за скаргами про порушення конституційних прав і свобод громадян та за запитами суддів перевіряє конституційність закону, який застосовується чи має бути застосований у конкретній справі, а в Іспанії — дії чи акти органів влади, що порушують права та свободи людини.

До того ж якщо у Німеччині, Швейцарії та Угорщині предметом конституційної скарги, крім законів, можуть бути загальні та персональні акти державної адміністрації, то в Іспанії оскаржити до Конституційного Суду в порядку конституційної скарги можна лише закони.

За Конституцією Словаччини Конституційний Суд цієї держави розглядає скарги на затвердження чи незатвердження мандата депутата Національної Ради та скарги щодо результатів референдуму, ухвалює рішення про конституційність і законність виборів до Національної Ради та органів територіального самоврядування.

Відповідно до законодавства Франції Конституційна Рада розглядає виборчі спори за скаргами учасників виборчого процесу³. Відповідно до статей 58, 59, 60 Конституції Франції Конституційна Рада «стежить за правильністю» обрання Президента Республіки, депутатів, сенаторів та проведення референдуму, а також оголошує їх результати⁴. Цей орган наділений правом приймати і оголошувати рішення про анулювання результатів виборів. Останнє повноваження не стосується референдумів, які мають у Франції вищу юридичну силу. У 1962 році Конституційна Рада прийняла рішення про те, що вона не має права контролювати «пряме волевиявлення народного суверенітету», і тим самим сформулювала доктрину непідвідомості органу конституційної юстиції рішень, прийнятих на загальнодержавному референдумі.

¹ Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.

² Гультай М. М. Конституційна скарга та конституційне звернення: порівняльне дослідження / М. М. Гультай // Вісник Конституційного Суду України. — 2014. — № 1. — С. 70–71.

³ Питання захисту прав людини і громадянина органами конституційної юрисдикції у сучасних умовах : матеріали міжнар. конф. (м. Ялта, 20–21 червня 2013 р.) / Конституційний Суд України ; відп. ред. А. С. Головін ; упоряд. : О. І. Кравченко [та ін.]. — К. : Логос, 2013. — С. 9.

⁴ Конституция Французской республики // Конституции зарубежных государств : учеб. пособие. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : БЕК, 1997. — С. 124.

На відміну від Конституції Франції, до компетенції органів конституційної юрисдикції деяких європейських країн належить вирішення спорів щодо результатів референдумів. Так, за Конституцією Словацької Республіки «Конституційний Суд розглядає заперечення щодо результатів референдуму»¹. Скарги, пов'язані з результатами референдуму, розглядають також конституційні суди республік Вірменія, Грузія, Казахстан, Чорногорія.

В Україні розгляд спорів щодо виборів та референдумів з 1 вересня 2005 року віднесено до компетенції адміністративних судів (пункт 5 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України)². Справи ж щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму підвідомчі Вищому адміністративному суду України як суду першої і останньої інстанції (пункт 1 частини четвертої статті 18 Кодексу адміністративного судочинства України). Така правова регламентація та судова практика, що склалася в Україні, повністю не забезпечують потреби судового контролю за виборчими і референдними процесами. Чинна процедура розгляду спорів щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму потребує зміни, зокрема слід надати Конституційному Суду України повноваження переглядати рішення Вищого адміністративного Суду України як суду останньої інстанції.

З огляду на це адміністративна юрисдикція в деяких питаннях досить тісно стикається з конституційною. Так, за приписами пункту 1 частини другої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України компетенція адміністративних судів не поширюється на публічно-правові справи, віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України. Ця процесуальна норма свідчить про відповідну спорідненість справ адміністративної та конституційної юрисдикції. Отже, спільне у цих справах те, що вони є публічно-правовими, тобто впливають зі сфер публічних правовідносин.

Незважаючи на відсутність інституту конституційної скарги в Україні, інститут конституційного подання порушує ті самі питання перед Конституційним Судом України, але суб'єкти звернення інші, а саме: Президент України, не менш як сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим. Відповідно до статті 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Водночас згідно з пунктом 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України компетенція адміністративних судів поширюється на спори фізичних осіб із суб'єктами владних повноважень стосовно оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності. Крім того, у пункті 1 частини першої статті 171 Кодексу адміні-

¹ Конституція Словацької Республіки // Конституції нових держав Європи та Азії / упоряд. : С. Головатий. — К. : Українська правнича фундація. Видавництво «Право», 1996. — С. 477.

² Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV// Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 35-37. — С. 1358.

стративного судочинства України встановлено особливості розгляду справ щодо законності (крім конституційності) постанов Верховної Ради України, указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Аналіз зазначених норм свідчить, що з огляду на компетенцію Конституційного Суду України та адміністративних судів справи конституційної юрисдикції щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим кореспондуються зі справами адміністративної юрисдикції щодо законності постанов Верховної Ради України, указів та розпоряджень Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Водночас справи конституційної юрисдикції кореспондуються зі справами адміністративної юрисдикції щодо визнання неконституційними інших правових актів, які не мають нормативного характеру та були прийняті Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим¹.

Аналіз зарубіжного законодавства дає змогу стверджувати, що в межах інституту конституційної скарги конституційний суд, на відміну від адміністративних судів, не проводить відповідного розгляду питання задля розв'язання відповідного спору у справі, а дає оцінку відповідності конституції закону чи іншого нормативного акта. Отже, головною умовою звернення з конституційною скаргою для фізичних та юридичних осіб є вичерпання всіх інших засобів захисту порушених прав. При цьому зауважимо, що ця умова також обумовлює захист конституційного суду від перетворення його на суд касаційної інстанції.

Проблеми розмежування підвідомчості справ між судами завжди будуть існувати, оскільки в основі будь-якого судового спору є захист чи відновлення порушених прав. А. Кадушкін у своїх працях слушно зауважив, що за наявності декількох судових систем (підсистем) отримання судового захисту іноді виявляється фактично неможливим через відмову їх усіх від розв'язання юридичного конфлікту у зв'язку з непідвідомчістю їм останнього². Таким чином, саме норми про підвідомчість справ виступають іноді серйозними перешкодами на шляху отримання судового захисту.

Разом з тим у контексті здійснення конституційного контролю конституційний суд зобов'язаний перевірити конституційність закону, а не інтерпретувати його подальше застосування в конкретному випадку³.

Розглядаючи конституційну скаргу, Конституційний Суд України не перебирає на себе повноваження інших судів, а виконує функцію захисту відповідності

¹ Смокович М. І. Визначення юрисдикції адміністративних судів та розмежування судових юрисдикцій : монографія / М. І. Смокович. — К. : Юрінком Інтер, 2012. — С. 203.

² Кадушкін А. В. Проблемы подведомственности и право на судебную защиту // Российское законодательство в современных условиях : материалы VIII ежегодной Всерос. науч.-практ. конф. [отв. ред. П. Н. Кириченко]. — Брянск : РИО БГУ, 2010. — С. 383.

³ Биле Ф. Конституционный Суд и Кассационный Суд: различие их ролей в толковании законов // Взаимоотношения между конституционным судом и судами общей юрисдикции : [конференция (Баку, 9–10 ноября 2006 года)]. — Баку : [б. и.], 2006. — С. 214.

Конституції України закону чи його окремих положень, щоб запобігти порушенню конституційних прав і свобод людини.

Загальноприйняті обмеження прав і свобод людини є критеріями, що дають змогу визначити ступінь свободи і захисту особистості. Конституційний суд встановлює відповідність конституції та законам таких обмежень, накладених за допомогою різних актів. У демократичній державі важливу роль відіграють верховенство конституції, пріоритет прав і свобод людини та інші принципи міжнародного, конституційного права, зокрема принцип верховенства права. Вони мають об'єднувати дії конституційного суду та забезпечувати єдність судової практики і нормотворчої діяльності органів державного управління та муніципалітетів, які приймають різні акти¹.

Взагалі, якщо говорити про взаємини між конституційним судом та судами загальної юрисдикції, можна звернути увагу і на проблему так званої спільної компетенції цих судів у процесі здійснення судового нормоконтролю. Для того щоб усунути потенційну загрозу конфлікту між конституційним судом та судами загальної юрисдикції, що неминуче виникає у разі подання конституційної скарги при оспоренні судових рішень, конституційний суд не повинен здійснювати контроль як суд загальної юрисдикції вищої інстанції. Навпаки, конституційний суд обмежується лише розглядом конституційності закону чи його окремого положення.

Запровадження в Україні інституту конституційної скарги приведе до зменшення навантаження не тільки на Верховний Суд України, а й на Європейський суд з прав людини, до якого звертається чимало українців саме через неможливість розв'язання власних проблем у межах своєї країни.

У своєму виступі О. Клайн на конференції, присвяченій взаємовідносинам між конституційним судом та судами загальної юрисдикції, що відбулася 10 листопада 2006 року в місті Баку, навів три головні особливості звернення з конституційною скаргою до Федерального Конституційного Суду Німеччини, які захищають підвідомчу ієрархію між судами.

Перша полягає в тому, що суворі обмеження щодо прийому конституційних скарг забезпечують виконання першого критерію «подальшого» контролю. Як правило, конституційна скарга приймається на розгляд після завершення процесу апеляції. Отже, скаржник, до того як подати скаргу до Федеративного Конституційного Суду, повинен використати всі можливі засоби в судах загальної юрисдикції, щоб вони першими могли винести постанову з усіх питань, що виникають у справі².

Розглядаючи детальніше цю умову, зауважимо, що прямої норми, яка вказувала б на обов'язковість вичерпання всіх юридичних засобів захисту конституційних прав особою, в українському законодавстві немає, проте в актах

¹ Мамедов Э. Взаимоотношения Конституционного Суда и судов общей юрисдикции: теоретические и практические подходы // Взаимоотношения между конституционным судом и судами общей юрисдикции : [конференция (Баку, 9–10 ноября 2006 года)]. — Баку : [б. и.], 2006. — С. 170.

² Клайн О. Отношение Федерального Конституционного Суда Германии с судами общей юрисдикции // Взаимоотношения между конституционным судом и судами общей юрисдикции : [конференция (Баку, 9–10 ноября 2006 года)]. — Баку : [б. и.], 2006. — С. 186.

Конституційного Суду України простежується така позиція. В абзаці третьому мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням Романчука Миколи Павловича щодо офіційного тлумачення положення статті 102 Конституції України від 8 травня 1997 року № 11-з/1997 зазначено, що «проблема, яка безпосередньо зачіпає майнові інтереси громадянина Романчука М. П., знаходиться в рамках цивільного права. Як свідчать подані матеріали, Верховний Суд України надіслав йому офіційне письмове роз'яснення щодо порядку звернення до судів загальної юрисдикції для захисту його права власності. Однак громадянин Романчук М. П. цим правом не скористався»¹. В абзаці другому пункту 5 мотивувальної частини Ухвали Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням громадянина Конотопа Володимира Яковича щодо офіційного тлумачення підпункту «г» пункту 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 року від 10 липня 1998 року № 32-у/1998 зазначено, що «Конотоп В. Я. не використав в повному обсязі усіх можливостей для захисту своїх прав у судах загальної юрисдикції, зокрема у Верховному Суді України. Тому немає підстав для офіційного тлумачення підпункту «г» пункту 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення», а отже, немає підстав для відкриття конституційного провадження у справі»².

Щодо оцінки цієї умови прийняття звернень до розгляду в конституційному суді на міжнародній конференції висловився суддя Федерального Конституційного Суду Німеччини у відставці Д. Хьоміг: «Якщо скаржник вважає застосовану до нього норму неконституційною, він спочатку повинен звернутися зі своєю скаргою до відповідного суду і таким чином вичерпати всі засоби захисту. Тільки після того, як він не досяг там бажаного результату, йому в рамках спрямованої проти судових рішень конституційної скарги відкривається шлях до перевірки відповідної норми у Федеральному Конституційному Суді. У такий спосіб відбувається, так би мовити, розвантаження Федерального Конституційного Суду і гарантується, що спірне питання, щодо якого він має прийняти остаточне конституційно-правове рішення, вже опрацьоване компетентними органами фахового судочинства»³.

Паралельно з цим законодавством України передбачені засоби захисту від зловживання особою своїми правами. Зокрема, в частині другій статті 60 Закону України «Про Конституційний Суд України» зазначено, що неодноразове направлення конституційного подання, конституційного звернення з того самого питання, що вже розглядалось у Конституційному Суді України, є зловживанням правом. Конституційний Суд України після прийняття рішення про відмову у відкритті

¹ Ухвала КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Романчука Миколи Павловича щодо офіційного тлумачення положення статті 102 Конституції України від 8 травня 1997 року № 11-з/1997.

² Ухвала КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина Конотопа Володимира Яковича щодо офіційного тлумачення підпункту «г» пункту 1 статті 26 Закону України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 року від 10 липня 1998 року № 32-у/1998.

³ Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України / А. С. Головін. — К. : Логос, 2011. — С. 196.

провадження у справі може прийняти рішення про стягнення з суб'єкта права на конституційне подання, конституційне звернення державного мита у розмірі, встановленому законом.

Друга особливість полягає в тому, що контроль конституційного суду повинен бути простим «контролем чіткості». Водночас він потрібен для обмеження розглядів справ конституційним судом. Суд просто розглядає відповідність особливому конституційному праву, не втручаючись у питання, що не стосуються конституційного права. Стосовно рішення судів загальної юрисдикції, які оскаржуються конституційними скаргами, Федеральний Конституційний Суд Німеччини не розглядає, чи правильно суд загальної юрисдикції застосовує закон, що не є конституційним, чи як діяв би Федеральний Конституційний Суд на місці суду загальної юрисдикції. Суд наглядає за чіткістю розгляду, здійснюваного судами загальної юрисдикції, за тим, щоб винесені ними постанови і процедури не порушували Конституції Німеччини. Таким чином, Федеральний Конституційний Суд просто здійснює контроль за конституційною «обґрунтованістю»¹.

Третя особливість: Федеральний Конституційний Суд Німеччини після розгляду конституційної скарги не замінює постанову суду загальної юрисдикції своїм рішенням. Навпаки, він просто звертає увагу, які положення Основного Закону було порушено в оскарженому рішенні².

Загальноприйняті обмеження прав і свобод людини є критеріями, що дають змогу визначити ступінь свободи і захисту особистості. Конституційний Суд України, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. Конституційне право на судовий захист належить до невідчужуваних і непорушних. Кожен під час розгляду будь-якої справи в судах загальної юрисдикції має право на правосуддя, яке відповідало б вимогам справедливості. Справедливість — одна з основних засад права — є вирішальною умовою у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню. У сфері реалізації права справедливість виявляється, зокрема, у рівності всіх перед законом, адекватності злочину і покарання, цілях законодавця і засобах, що обираються для їх досягнення³.

Ігнорування цих принципів може призводити до порушення статті 64 Конституції України, де зазначено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Основним Законом.

¹ Клайн О. Отношение Федерального Конституционного Суда Германии с судами общей юрисдикции // Взаимоотношения между конституционным судом и судами общей юрисдикции : [конференция (Баку, 9–10 ноября 2006 года)]. — Баку : [б. и.], 2006. — С. 187.

² Там само. — С. 189.

³ Рішення КСУ у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004.

Таким чином, вважаємо, що конституційна скарга повинна отримати закріплення в законодавстві України шляхом внесення змін до Конституції та Закону України «Про Конституційний Суд України», інших відповідних актів. Цей інститут треба запровадити, здійснюючи конституційно-правові реформи, враховуючи «класичний досвід» країн, у яких він уже існує.

Слід продовжити вивчення зарубіжного законодавчого регулювання та практики реалізації конституційної скарги, адже повне перенесення досвіду функціонування інституту конституційної скарги в іншій державі до українського законодавства може негативно вплинути на функціонування конституційної юрисдикції в Україні через специфіку організації державного ладу та ієрархію судової системи держави. Однак можна запозичити окремі елементи. Так, наприклад, слід уважніше вивчити критерії допуску зі зверненням з конституційною скаргою у Російській Федерації, а предметний аспект запозичити з досвіду Іспанії.

Нині юрисдикційні можливості Конституційного Суду України обмежені відсутністю у громадян права оскаржувати до органу конституційної юрисдикції положення нормативно-правових актів на предмет їх відповідності Конституції України, що може обмежувати чи порушувати їхні права. Надання законодавством такого права фізичним та юридичним особами значно посилить національні правові засоби захисту прав і свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб. Запровадження інституту конституційної скарги, а отже, реалізація права на її подання, яке можливе тільки після вичерпання всіх можливих засобів захисту у судах загальної юрисдикції, забезпечить розподіл повноважень між судами та взаємодію між ними.

На нашу думку, для подолання правових проблем підвідомчості відповідних справ адміністративної та конституційної юрисдикції у разі впровадження в Україні інституту конституційної скарги доцільно врахувати те, що:

- 1) Конституційний Суд України не розглядає справу задля розв'язання відповідного спору, а дає оцінку відповідності Конституції України того чи іншого акта;
- 2) конституційна скарга має винятковий характер і здійснюється лише з чітко визначених підстав;
- 3) фізичні та юридичні особи можуть звернутися з конституційною скаргою тільки у разі вичерпання всіх інших національних засобів захисту своїх порушених прав і законних інтересів.

Айриян К. Проблемы внедрения института конституционной жалобы в Украине: подведомственность судебных дел административной и конституционной юрисдикции. В статье исследуется институт конституционной жалобы и проблемы его внедрения в Украине с учетом разграничения подведомственности дел административной и конституционной юрисдикции.

Ключевые слова: институт конституционной жалобы, конституционное право, Конституционный Суд Украины, Верховный Суд Украины, Высший административный суд Украины, верховенство права, принципы международного права, решение суда, судебная практика.

Airiian K. Problems of implementation of the institute of constitutional complaint in Ukraine: cases of administrative and constitutional jurisdiction. The article investigates the institute of constitutional complaint and problems of its implementation in

Ukraine, with account of the distinction between jurisdiction of court cases between the administrative and constitutional jurisdiction.

Keywords: *institute of the constitutional complaint, constitutional law, the Constitutional Court of Ukraine, the Supreme Court of Ukraine, High administrative court of Ukraine, rule of law, principles of international law, court decision, case-law.*

Функції громадянського суспільства в умовах євроінтеграції

О. Лотюк

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті визначаються функції громадянського суспільства як основні напрями і види цілеспрямованого легітимного впливу його інститутів і окремих членів на розвиток суспільства, формування зовнішньої та внутрішньої політики держави. Здійснюється правова характеристика окремих видів цих функцій.

Ключові слова: громадянське суспільство, європейська інтеграція, держава, функції громадянського суспільства.

Перш ніж перейти до аналізу функцій громадянського суспільства, окреслимо сутність цього поняття в умовах євроінтеграції. Враховуючи досить тривалу історію досліджень концепції громадянського суспільства, підкреслимо, що в процесі євроінтеграції мають бути використані найновіші популярні теорії, в яких автори намагаються запровадити цю концепцію в сучасні реалії, з урахуванням інтеграційних процесів і глобалізації.

Проблему громадянського суспільства у своїх працях досліджували українські вчені-правознавці С. Бобровнік, О. Богінч, Є. Бурлай, В. Головченко, П. Євграфов, В. Забігайло, А. Заєць, Т. Ковальчук, М. Козюбра, А. Колодій, В. Копейчиков, В. Медведчук, Є. Назаренко, М. Онищенко, В. Опришко, Л. Павловська, П. Рабінович, В. Сіренко, О. Скакун, В. Сокурено, О. Скрипнюк, М. Цвік, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та деякі інші.

Під час дослідження слід врахувати й той факт, що Європейський Союз має надзвичайно широку географію і за станом на 2014 рік включає 28 країн з їх культурою та традиціями. Ми погоджуємося з М. Вітковською, яка вважає, що дослідження громадянського суспільства в умовах євроінтеграції не може бути засноване на такій моделі визначення громадянського суспільства, як набір інститутів та різні типи добровільних організацій, спілок та асоціацій, які є вільними від державного втручання, є вираженням ініціатив і потреб громадян¹.

Визначення громадянського суспільства як симбіозу груп чи організацій, що діють незалежно від державних структур, захищають різноманітні соціальні інтереси, використовує, окрема, Світовий банк².

Набагато практичніше було б сформулювати поняття громадянського суспільства, вказавши на його суттєві ознаки та врахувавши всі теорії та концепції, адаптовані до структури Європейського Союзу. Це поняття має враховувати: основні вимоги до політичної системи (демократія, приватна власність, економічні та

¹ *Marta Witkowska*. Społeczeństwo obywatelskie w procesie integracji europejskiej. — Warszawa : Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2009. — S. 17.

² *Kamil Czyż*. Społeczeństwo obywatelskie jako wyznacznik państwa demokratycznego // ZNZE WSliZ. — № 1/2007 (3). — S. 176.

соціальні свободи тощо), існування політичної спільноти в межах Європейського Союзу, здатність транснаціональної соціальної системи до самоорганізації, правову основу для активних дій індивідів у всіх сферах суспільного життя (свободу об'єднання, політичний плюралізм тощо).

Громадянське суспільство повинно ефективно контролювати органи державної влади та бути незалежним від них¹. Існує чимало визначень громадянського суспільства, більшість з яких об'єднує те, що його називають частиною соціального простору, що є автономним від держави і складається із взаємопов'язаних індивідів, які добровільно об'єдналися для співпраці².

Згідно з частиною другою статті 11 Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року інститути підтримують відкритий, прозорий і регулярний діалог з представницькими асоціаціями та громадянським суспільством³.

Концепція громадянського суспільства має, звичайно, міждисциплінарний характер. Ця концепція може бути визначена шляхом окреслення деяких характерних ознак громадянського суспільства, однією з яких є добровільність. Індивід добровільно приймає рішення про активну участь у житті спільноти. Тільки через правильну інформаційну діяльність можна підвищити соціальну активність населення, а отже, шляхом активної діяльності групи людей, що беруть участь у створенні громадянського суспільства.

Громадянське суспільство функціонує в умовах демократії, тому сутністю концепції громадянського суспільства є рівність і недискримінація.

Плюралізм громадянського суспільства є основою його функціонування. Розвиток «цивілізованості» суспільства може, тим не менш, бути стриманий політичною та соціальною пасивністю, небажанням певних індивідів брати участь у його житті. Найбільш очевидний висновок, що випливає з цього, — поняття громадянського суспільства не працює, коли ми намагаємося лише розробити правові норми, а не замислюємося над практикою їх впровадження. Тому для існування громадянського суспільства необхідними є також політичні та соціальні відносини, засновані на довірі та співпраці.

Можна виділити шість умов, необхідних для існування громадянського суспільства: 1) народ є єдиним джерелом влади, який здійснює її безпосередньо або через своїх представників; 2) органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 3) норми Конституції України мають найвищу юридичну силу по відношенню до норм інших законів; 4) норми міжнародного права мають пріоритет у застосуванні перед нормами національного законодавства; 5) чіткі норми закону, що враховують інтереси людини; 6) права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією України, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Існує система захисту прав і свобод людини.

¹ *Mark V. Tushnet*. The Constitution of Civil Society. — GEORGETOWN, 2010. — P. 379.

² *Kamil Czyż*. Społeczeństwo obywatelskie jako wyznacznik państwa demokratycznego // ZNZE WSliZ. — № 1/2007 (3). — S. 176.

³ Договір про Європейський Союз [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029

Умови, виконання яких дозволяє існувати громадянському суспільству, відображені в законодавстві Європейського Союзу. Це так звані Копенгагенські критерії, або критерії вступу до Європейського Союзу. До політичних критеріїв, зокрема, можна віднести такі, як повага до прав людини, функціонування інститутів, що гарантують стабільну демократію, верховенство закону, повагу й захист меншин. Отже, існують світові стандарти, без дотримання яких неможливо повною мірою брати участь у політичному та суспільному житті на міжнародній арені.

Варто підкреслити, що громадянське суспільство виконує низку функцій, серед яких найбільш важливими є освітня, соціальна, захисна, контрольна та організаційна. Ефективне здійснення цих функцій сприяє формуванню та зміцненню громадянського суспільства¹.

У стосунках між індивідом і державою громадянське суспільство виконує функцію посередника. За висловом Е. Липинського, громадянське суспільство є посередником між державою і суспільством².

Вперше термін «функція» був введений до наукового обігу представниками фізико-математичних наук Г. Лейбніцем та Й. Бернуллі та означав залежність однієї змінної величини від іншої³.

Термін «функція» походить від слова *function*, що означає «виконання», «здійснення», «вчинення». У філософії під функцією розуміють явище, яке залежить від іншого явища, що змінюється залежно від зміни останнього⁴.

У біології, соціології, етнографії, антропології та інших соціальних науках термін «функція» ототожнюється з роллю, яку виконують різні процеси та структури щодо підтримки цілісності та стабільності систем, частинами яких вони є. Під «функцією» розуміють роль, значення чого-небудь, зобов'язання, коло діяльності⁵. У юридичній науці термін «функція» вживається для характеристики соціальної ролі держави і права⁶. Варто погодитися з думкою Т. Радько, що термін «функція» може бути застосований до всіх динамічних структур⁷.

На наш погляд, безспірним аргументом на користь необхідності дослідження проблематики функцій громадянського суспільства є тезис, висловлений ще у 1990-х роках, про те, що генеральною тенденцією в розвитку функцій сучасної держави слід вважати зростання основ саморегулювання (Л. Морозова, Ю. Тихомиров, А. Хабібуллін та інші).

¹ Kamil Czyż. Społeczeństwo obywatelskie jako wyznacznik państwa demokratycznego // ZNZE WSiLZ. — № 1/2007 (3). — S. 181.

² E. Wnuk-Lipiński. Demokratyczna rekonstrukcja z socjologii radykalnej zmiany społecznej, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa, 1996. — S. 98–100.

³ Математический энциклопедический словарь / гл. ред. Ю. В. Прохоров; ред. кол. : С. И. Адян, Н. С. Бахвалов, В. И. Битюцков и др. — М. : Сов. энциклопедия, 1988. — С. 615.

⁴ Куксин И. Н. Матвеев П. А. Теоретические основы классификации функций права // Юридическая наука. — 2012. — № 12. — С. 13–14.

⁵ Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / под ред. С. И. Ожегова, Н. Ю. Шведовой. — М. : АТЕМП, 2007. — С. 847.

⁶ Куксин И. Н. Матвеев П. А. Теоретические основы классификации функций права // Юридическая наука. — 2012. — № 12. — С. 13–14.

⁷ Общая теория права : курс лекций / под ред. В. К. Бабаева. — Н. Новгород: Изд-во Нижегород. ВШ МВД РФ, 1993. — С. 266.

Функції громадянського суспільства мають бути безпосередньо пов'язані з цілями та завданнями правової політики. Так, в умовах політичної кризи на перший план виходить функція стабілізації соціально-політичного розвитку, а в умовах загрози війни — функція зі стабілізації миру та безпеки¹.

У юридичній науці під функціями громадянського суспільства розуміють однорідні напрями діяльності його інститутів, зумовлені необхідністю задоволення об'єктивних потреб суспільства, окремих індивідів або їх колективних утворень².

Слід розрізняти функції держави і функції громадянського суспільства. Основні відмінності між функціями держави і громадянського суспільства полягають у тому, що держава здійснює свої функції в державних інтересах, а громадянське суспільство — в інтересах суспільства. Відповідно розрізняються і їхні цілі (задоволення державного або громадського інтересу). Порівняно з функціями держави функції громадянського суспільства деполітизовані та суттєво менше формалізовані у своєму вияві.

Проте відмінності у функціях держави і громадянського суспільства не означають, що вони не перетинаються. До функцій держави належить також створення умов, необхідних для здійснення функцій громадянського суспільства. Але існує і зворотний зв'язок: суспільство має дбати про державу, про її силу та авторитет. Таким чином, існує певний базисний набір функцій держави і громадянського суспільства, який може доповнюватися з появою нових напрямів діяльності. І якщо функції держави більш фундаментальні, стабільні, то функції громадянського суспільства мобільніші відносно «обслуговування» суспільних відносин. Найбільш складні, багатоаспектні, глобальні соціальні проблеми детермінують виникнення спрямованих на їх вирішення функцій одночасно і держави, і громадянського суспільства, які можна назвати об'єднуючими, універсальними функціями (до таких належать, наприклад, антикорупційна та антинаркотична функції).

Громадянське суспільство може і повинне надавати допомогу державі у здійсненні її функцій та одночасно контролювати (виконуючи свою базисну функцію контролю за діяльністю органів публічної влади) здійснення відповідної функції державою, за рахунок чого забезпечується її максимальна ефективність³. Функції є втіленням основних напрямів діяльності інститутів громадянського суспільства та їх впливу на суспільне життя.

У науковій літературі виділяють три типи громадянського суспільства залежно від ставлення держави до його інститутів. До них відносять: переддержавне суспільство, суспільство анти-держави, післядержавне суспільство.

Перший тип, переддержавне суспільство, зародився ще до моменту виникнення держави. Його метою є задоволення тогочасних потреб людей. Другий тип — це суспільство анти-держави, яке розвивається в країні, де немає місця

¹ Струсь К. А. Функции правовой политики в сфере формирования гражданского общества // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. — 2009. — № 4(12). — С. 46.

² Кипселиди Ю. Г. Антинаркотическая функция российского государства и гражданского общества: вопросы теории и практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства: история учений о праве и государстве» / Ю. Г. Кипселиди ; науч. рук. Н. Н. Вопленко. — Волгоград, 2012. — С. 19.

³ Там само. — С. 19–20.

для повністю незалежної опозиції. Діяльність громадянського суспільства спрямована на послаблення державної влади. Ця мета, з погляду можновладців, звичайно, сприймається як негатив, який необхідно викоринити.

Суспільство третього типу, на відміну від двох згаданих, існує поки що тільки в теорії. Найбільш наближене до нього поняття аполітичного громадянського суспільства, що включає повну відсутність необхідності в будь-якій державній владі¹.

Незалежно від типу суспільства, з погляду його відносин з державою, воно має здатність до самореалізації, що сприяє зменшенню розриву між ним та владою.

Вирішальна роль громадянського суспільства в демократичних режимах була оцінена теоретиками. Ця сфера, як правило, є потенціалом для виконання низки функцій. Польський вчений Й. Форбріг зазначає, що перелік функцій та акценти, які на них зроблені, різняться, але можна виділити п'ять основних функцій громадянського суспільства.

Функція Локка, або функція контролю за державною владою. Названа на честь Дж. Локка, який виступав за буржуазно-конституційну монархію і розподіл функцій влади: законодавча — належить парламенту, виконавча — суду й армії, реферативна — королю й міністрам. Законодавча влада є верховною. Заперечуючи вчення Т. Гоббса щодо абсолютного, необмеженого характеру державної влади, Дж. Локк доводив, що основним обов'язком держави, яка виникла на основі «договору», є дотримання «природного права», захист особистої свободи і приватної власності громадян. У праці «Два трактати про правління» Дж. Локк розглядав широкий комплекс проблем державної влади і громадянського суспільства, політичних свобод, законності. Враховуючи застереження Т. Гоббса, що природний стан може перетворитися на війну всіх проти всіх, Дж. Локк розглядає природний стан як перехідний, такий, що має змінитися на інший, безпечніший і стабільніший. Таким станом він вважає політичне або громадянське суспільство².

Ця функція може бути віднесена до ранньої появи відмінностей між державним та приватним, коли потрібно гарантувати їх поділ та регулювати їх взаємодію. Закріплено невід'ємні права особистості, верховенство права чи демократичну процедуру прийняття рішень. Громадянське суспільство виступає як важливий додатковий наглядчик та охоронець відносин між державним і приватним, державою та суспільством.

У своїй ліберальній інтерпретації ця функція сприймається переважно в «захисному» форматі. Громадянське суспільство є своєрідним захисним щитом від державного втручання в соціальне та індивідуальне життя. Воно є частиною складної системи стримувань і противаг, безпосередньо взаємодіє з органами державної влади; спостерігає за політичними процесами, надає інформацію різним верствам населення і, в разі потреби, мобілізується проти конкретних політичних рішень, взаємодіє з органами держави за демократичними правилами, а також несе відповідальність.

Гегелівська функція, або функція вигідного посередництва. Якщо попередня функція здебільшого пов'язана з режимом прийняття рішень та їх

¹ Kamil Czyż. Społeczeństwo obywatelskie jako wyznacznik państwa demokratycznego // ZNZE WSiIZ. — № 1/2007 (3). — S. 182.

² Дж. Локк. Избранные философские произведения. — М., 1960. — С.124.

виконанням, то ця функція громадянського суспільства звертається до змісту таких рішень. Хоча центральним механізмом представлення соціальних інтересів у політичній системі традиційно є політичні партії, громадянське суспільство відіграє важливу допоміжну роль. У результаті, плюралізм соціальних інтересів може бути представлений більш повно, особливо і безперервно.

Г. Гегель вперше осмислив явище громадянського суспільства з погляду його автономного статусу щодо держави. Громадянське суспільство — це відмінність, яка постає між сім'єю й державою, якщо навіть його формування відбувається пізніше як формування держави; бо як відмінність воно ставить попереду державу, яку воно як самостійне має мати перед собою, щоб існувати¹.

Розглядаючи проблеми суспільно-політичного життя як вияв «об'єктивного духу», Г. Гегель вказує на три форми, в яких об'єктивний дух розкриває себе: сім'я, громадянське суспільство та держава. Кожна з цих форм характеризується різними якостями: якщо держава уособлює «всезагальне», то сфера громадянського суспільства — це простір для реалізації «особливого».

Незважаючи на те, що громадянське суспільство є системою егоїстичних потреб індивідів (тут «кожний для себе — мета, все інше для нього ніщо»), саме в ньому, на думку німецького філософа, містяться передумови для реалізації індивідуальної свободи.

Як додатковий канал для посередництва соціальних інтересів громадянське суспільство сприяє більш диференційованій системі управління. Це дозволяє врахувати ширший спектр інтересів, що чітко сформульовані та точніше відображають соціальну дійсність, бути посередником у процесі прийняття рішення.

Плюралістична функція, або функція соціальної інтеграції. Відмінна від попередніх функцій, що стосуються політичних процесів прийняття рішень, третя функція зміщує акцент на соціальні відносини і соціальну згуртованість. Жодна політична спільнота не є стійкою. Громадянське суспільство сприяє соціальній інтеграції.

Перший аспект цієї функції стосується інтеграції окремих осіб у соціальні групи. Громадянське суспільство забезпечує простір для фізичних осіб, які об'єднуються на основі загальних переконань та інтересів. Відбувається інтеграція людей у відповідні соціальні групи.

Суспільство, як правило, характеризується низкою глибоко укорінених розбіжностей, що дають підстави для появи соціального конфлікту, а в гіршому випадку загрожують цілісності суспільства.

Функція Токвіля, або функція політичної соціалізації. Це четверта функція громадянського суспільства, що належить до політичної культури, в широкому сенсі. Тут акцентується на ставленні та поведінці окремих осіб до формальних правил, інституційних структур і діючих посадових осіб. В аспекті демократії це характеризується толерантністю, прагматизмом, довірою, готовністю до компромісу та ввічливістю. На поведінковому рівні це виявлятиметься в поміркованості, співробітництві, переговорах.

¹ Гегель, Георг Вільгельм Фрідріх. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра. — К. : Юніверс, 2000. — С. 234.

Громадянське суспільство є важливим агентом демократичної політичної культури населення. Шляхом безпосереднього особистого досвіду громадянське суспільство сприяє тому, що люди стають демократично вихованими. Забезпечується додатковий простір для демократичної соціалізації окремих осіб.

Некомерційна функція, або функція надання послуг. Ця функція стосується внеску громадянського суспільства у матеріальну сферу загальної соціально-політичної системи. Як правило, ця функція включає широкий спектр товарів і послуг, необхідних для окремих фізичних осіб, певних верств населення чи соціально-політичної спільноти в цілому. Більшість з цих індивідуальних і соціальних потреб задовольняються за рахунок спільної діяльності державного сектору з державними і приватними економічними ринками. Громадянське суспільство має також важливу компенсаційну функцію¹.

Таким чином, функції громадянського суспільства є основними напрямками та видами цілеспрямованого легітимного впливу його інститутів і окремих членів на розвиток суспільства, формування внутрішньої та зовнішньої політики держави. У сучасному переліку функцій громадянського суспільства в умовах євроінтеграції повинні бути використані найновіші популярні теорії, в яких автори намагаються впровадити концепцію громадянського суспільства в сучасні реалії, з урахуванням інтеграційних процесів та глобалізації.

Лотюк О. Функции гражданского общества в условиях евроинтеграции.

В статье определяются функции гражданского общества как основные направления и виды целенаправленного легитимного влияния его институтов и отдельных членов на развитие общества, формирование внутренней и внешней политики государства. Осуществляется правовая характеристика отдельных видов этих функций.

Ключевые слова: гражданское общество, европейская интеграция, государство, функции гражданского общества.

Lotiuk O. Functions of civil society in conditions of European integration. *The functions of civil society are determined in the article, as the basic directions and types of purposeful legitimate influence of its institutes and specific members on the development of society, formation of domestic and external policy of the state. Legal description of separate types of these functions is carried out.*

Key words: civil society, European integration, state, functions of civil society.

---

¹ Joerg Forbrig. The nexus between civil society and democracy. — Florence, Warsaw [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kakanien.ac.at/beitr/theorie/jforbrig1.pdf>

КОНФЕРЕНЦІЇ, СИМПОЗИУМИ, КОЛОКВІУМИ

Роль індивідуальної ініціативи щодо тлумачення положень законів України у забезпеченні загального інтересу¹

В. Шишкін

суддя Конституційного Суду України, кандидат юридичних наук

Питання індивідуального і загального інтересу в правосудді має неабияке значення і завжди коливатиметься залежно від рівня розвитку суспільства, стану правовідносин у ньому, обумовлених об'єктивними обставинами.

Відповідно до частини другої статті 150 Конституції України фізичні особи як носії індивідуальної ініціативи можуть бути суб'єктами права на конституційне звернення стосовно офіційного тлумачення Конституційним Судом України проблемних положень законів України. Процесуально таке право реалізується на підставі статей 42, 43, 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України».

З огляду на положення статей 94, 95 Закону України «Про Конституційний Суд України» можна стверджувати про різноманітність співвідношення отриманого результату та розгляду індивідуальної ініціативи для конкретної людини і суспільного (загального) інтересу.

Баланс у цьому співвідношенні може бути і не на користь громадянина, навіть якщо будуть задоволені його вимоги у конституційному зверненні, але фактично буде досягнутий загальний інтерес.

Яке ж позитивне рішення може ухвалити Конституційний Суд України за конституційним зверненням громадянина? Концептуально два — дати офіційне тлумачення положення закону або, як це не дивно (з формального погляду на конституційні приписи), визнати норму закону неконституційною.

Розглянемо ці два напрями.

1. Основою першого є приписи статті 94 Закону України «Про Конституційний Суд України», в яких зазначено: «Підставою для конституційного звернення щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України є наявність неоднозначного застосування положень Конституції України або законів України судами України, іншими органами державної влади, якщо суб'єкт права на конституційне звернення вважає, що це може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод». У цій нормі звертаю вашу увагу на положення «може призвести або призвело до порушення його конституційних прав і свобод». Маємо дві умовні ситуації: «призвело», тобто право вже порушено, і «може при-

¹ Доповідь на Міжнародній конференції «Роль конституційного правосуддя в захисті цінностей правової держави», присвяченій 20-річчю прийняття Конституції Республіки Молдова (Кишинів, 8–9 вересня 2014 року).

звести», тобто прогнозується, що у майбутньому може відбутися порушення якогось конкретного для суб'єкта права, закріпленого у Конституції України.

Якщо громадянин з метою захисту свого вже порушеного конституційного (суб'єктивного) права звертається до Конституційного Суду України за офіційним тлумаченням положень закону і таке тлумачення буде позитивним для мети його звернення, то він персонально для себе фактично не отримує позитивного результату, крім морального задоволення, оскільки рішення Конституційного Суду України, в якому дано офіційне тлумачення положень закону, не є підставою для перегляду рішення, яке постановив суд загальної юрисдикції у справі громадянина. Рішення Конституційного Суду України, в якому надано офіційне тлумачення положення закону, не є обов'язковою підставою для перегляду раніше прийнятого судом загальної юрисдикції рішення. Отже, таке тлумачення має перспективу для подальших спорів, які можуть виникнути під час правозастосування, коли суди загальної юрисдикції, розв'язуючи конфлікти, повинні обов'язково зважати на рішення Конституційного Суду України. Фактично, громадянин спровокував «добро» для інших людей, тобто його ініціатива є позитивною для загального інтересу.

Якщо ж у конституційному зверненні порушувалося питання про офіційне тлумачення положень закону з огляду на можливе в майбутньому порушення конституційного (суб'єктивного) права громадянина і офіційне тлумачення було позитивним для мети його звернення, то у цьому разі збігаються позитивні результати як для індивідуального, так і для загального інтересу. Користуючись рішенням Конституційного Суду України, в якому дано трактування відповідних положень закону, особа може у процесі розгляду її позову вимагати від суду загальної юрисдикції застосування закону в такий спосіб, як це визначив Конституційний Суд України. Таким рішенням може користуватися не лише суб'єкт права на конституційне звернення, а й будь-який інший громадянин у процесі розгляду в судах його позовних вимог.

2. Відповідно до положень частини другої статті 95 Закону України «Про Конституційний Суд України» у разі коли Конституційний Суд України, вирішуючи питання про офіційне тлумачення положення закону, зазначеного у конституційному зверненні фізичної особи, дійде висновку, що таке положення суперечить нормам Конституції України, то він може визнати його неконституційним. Оскільки неконституційні норми не можуть бути предметом офіційного тлумачення, то законодавець надав право Конституційному Суду України у таких випадках виходити за межі конституційного звернення. У зазначеній ситуації маємо збіг індивідуального інтересу із загальним. Індивідуальний інтерес тут полягає у тому, що раніше прийняте судом загальної юрисдикції рішення може бути переглянуто відповідним судом за нововиявленими обставинами, наприклад, на підставі пункту 4 частини другої статті 361 Цивільного процесуального кодексу України, пункту 5 частини другої статті 245 Кодексу адміністративного судочинства України, і не може бути застосовано жодними органами влади.

Загальний інтерес у цьому разі полягає в тому, що Конституційним Судом України відповідні положення закону визнані нечинними.

У практиці Конституційного Суду України постановлено 7 зазначених рішень. Така кількість рішень за 17 років діяльності Конституційного Суду України, на пер-

ший погляд, здається незначною, але йдеться про наявність цієї можливості. Для наочності наведемо деякі з цих рішень.

1. У Конституційному Суді України вироблено доктринальну позицію, яка полягає в тому, що положеннями статті 55 (право на звернення до суду за захистом) у системному зв'язку зі статтею 124 Конституції України (юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі) встановлено необмежене право громадянина на звернення до суду. Початок такої доктрини закладено Рішенням від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру». Конституційний Суд України дав офіційне тлумачення положень Закону України «Про інформацію», однак стосовно змісту частини четвертої статті 12 Закону України «Про прокуратуру», якою було встановлено можливість оскарження прийнятого прокурором рішення до суду лише у випадках, передбачених законом, дійшов висновку про неконституційність цих приписів як таких, що порушують конституційне право кожного на звернення до суду, оскільки винятки з конституційних норм встановлюються лише Конституцією України, а не іншими нормативними актами.

2. У Рішенні від 16 листопада 2000 року № 13-рп/2000 у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатов Г. І. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінального процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) Конституційний Суд України, давши офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 59 Конституції України щодо права особи на вільний вибір захисника своїх прав (пункти 4, 5 мотивувальної частини та пункти 1, 2 резолютивної частини рішення), дослідивши зміст частини першої статті 44 Кримінального процесуального кодексу України і частини першої статті 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення в контексті даного офіційного тлумачення статті 59 Конституції України, дійшов висновку про неконституційність зазначених норм кодексів з мотивів обмеження ними конституційного права особи на вільний вибір захисника (пункт 6 мотивувальної частини та пункт 3 резолютивної частини рішення).

3. У Рішенні від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського А. О. щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) Конституційний Суд України дійшов висновку, що встановлені статтею 14¹ та частиною шостою статті 258 Кодексу України про адміністративні правопорушення адміністративна відповідальність та процедура притягнення до адміністративної відповідальності не ґрунтуються на конституційних принципах і правових презумпціях, які зумовлені визнанням та дією принципу верховенства права в Україні. Зазначені норми кодексів не відповідають вимогам частини другої статті 8, статті 22, частин першої, другої статті 24, частини другої статті 61, статей 62, 64 Конституції України, а отже, є неконституційними.

4. У Рішенні Конституційного Суду України від 3 липня 2003 року № 13-рп/2003 у справі за конституційним зверненням громадянина Діяка І. В. щодо офіційного тлумачення положення частини шостої статті 29 Закону України «Про вибори

народних депутатів України» (справа про строки оскарження порушень під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування) під час розгляду порушеного у конституційному зверненні питання Конституційний Суд України виявив ознаки невідповідності Конституції України четвертого речення зазначеного положення, а саме те, що воно порушує закріплену Конституцією України гарантію здійснення прав та свобод людини і громадянина — право на їх судовий захист (частини перша, друга статті 55), яке не може бути обмежене (стаття 64), а також право кожного на індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб (стаття 40), та визнав його таким, що не відповідає Конституції України. У цій справі загальний інтерес має вже суспільно-державне значення, оскільки стосується політичного права громадян на участь у формуванні органів державної влади.

5. Ухвалюючи Рішення від 13 березня 2012 року № 5-рп/2012 у справі за конституційним зверненням громадянки Галкіної З. Г. щодо офіційного тлумачення положення частини четвертої статті 3 Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва» (справа про заборону розірвання договорів інвестування житлового будівництва), Конституційний Суд України встановив наявність ознак невідповідності положення частини четвертої статті 3 цього закону, згідно з яким «забороняється розірвання фізичними особами будь-яких договорів, результатом яких є передача забудовником завершеного об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва за умови, що такими договорами здійснено оплату 100 відсотків вартості об'єкта (частини об'єкта) житлового будівництва», положенням частини другої статті 3, частини другої статті 6, частини четвертої статті 13, частини другої статті 19, частинам першій, четвертій статті 41 Конституції України.

Наведені приклади доводять, що українське законодавство і практика Конституційного Суду України максимально поєднують забезпечення загального та індивідуального інтересу в процесі реалізації права фізичної особи на конституційне звернення.

ЗОВНІШНІ ЗВ'ЯЗКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

ЛИПЕНЬ

24 липня зустріч Голови Конституційного Суду України Ю. Бауліна з керівником групи експертів проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», віце-президентом Міжнародної асоціації суддів, колишнім Головою Вищого адміністративного суду Литовської Республіки В. Валанчюсом

СЕРПЕНЬ

29 серпня зустріч судді Конституційного Суду України В. Шишкіна з Директором з прав людини Генерального Директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи К. Джіакомопулосом

ВЕРЕСЕНЬ

7–10 вересня Голова Конституційного Суду України Ю. Баулін і суддя Конституційного Суду України В. Шишкін взяли участь в урочистих заходах та Міжнародній конференції «Роль конституційного правосуддя у захисті цінностей правової держави» з нагоди 20-річчя Конституції Республіки Молдова (м. Кишинів)

ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ

*Судді Конституційного Суду України,
працівники Секретаріату Суду та Редакційна рада
«Вісника Конституційного Суду України»
вітають ювілярів з Днем народження!*

Суддю Конституційного Суду України у відставці,
кандидата юридичних наук,
заслуженого юриста України
СТАНІК Сюзанну Романівну

Суддю Конституційного Суду України у відставці,
заслуженого юриста України
МАЛИННИКОВУ Людмилу Федорівну

Суддю Конституційного Суду України у відставці,
доктора юридичних наук, професора,
академіка НАПрН України
ТИХОГО Володимира Павловича

Суддю Конституційного Суду України у відставці,
заслуженого юриста України
ЧУБАР Людмилу Пантеліївну

Шановні ювіляри, все своє життя ви присвятили служінню ідеалам справедливості й відправленню правосуддя, у тому числі і конституційного. Крок за кроком наполегливою працею ви торували свій шлях і здобули на ньому чимало перемог. Вас знає і поважає вся юридична спільнота України. Вам є чим пишатися. Є ким пишатися і вашим дітям, адже їхні батьки чесно і сумлінно виконували свій суддівський обов'язок, забезпечуючи верховенство Конституції України, захищаючи конституційний лад держави, права та свободи її громадян.

Від усієї душі бажаємо вам міцного здоров'я, сил і натхнення на нові добрі справи, затишку у ваших оселях, радості у ваших серцях, мирного неба над головою.

Завідувач
редакційно-видавничого відділу
Секретаріату
Конституційного Суду України
С. Сидоренко
тел.: 0(44) 238-10-32

Відповідальний
секретар
К. Пігнаста
тел.: 0(44) 238-11-54
e-mail: court@ccu.gov.ua

Видавець

Видавничий Дім «Ін Юре»
Україна, 04107, Київ-107, вул. Багговутівська, 17–21
Тел./факс: 0(44) 537-51-07
E-mail: peredplata@inyure.kiev.ua
www.inyure.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 2191 від 20.05.2005 р.

Над випуском працювали:

Пазенко О. С.,
Мурашкіна Я. В.,
Печенюк Ю. О.,
Карташова О. Р.

Підписано до друку 20.10.2014.
Формат 70 x 100 ¹/₁₆. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 7,7. Обл.-вид. арк. 5,25.
Зам. № 144.
Наклад 470.
Ціна договірна.

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом
ТОВ «Наш Формат»
Україна, 04080, м. Київ, вул. Фрунзе, 86.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 4540 від 07.05.2013 р.

ПЕРЕДПЛАТА ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ «Вісник Конституційного Суду України» на 2015 рік

Вісник Конституційного Суду України
Загальнодержавне періодичне видання

«Вісник Конституційного Суду України» є офіційним виданням Конституційного Суду України, яке постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 1 липня 2010 р. № 1.05/5 включено до переліку наукових фахових видань.

У журналі висвітлюється діяльність Конституційного Суду України, публікуються наукові статті, наукові повідомлення, рецензії, анотації, коментарі тощо.

Виходить 1 раз на 2 місяці.

Передплатний індекс
за каталогом УДППЗ «Укрпошта» — 40842.

**Замовляйте видання за телефоном:
0(44) 537-51-11
або електронною поштою:
sales@inyure.kiev.ua
веб-сторінка: www.inyure.ua**

Вийшло друком:

Гаврилюк Р. А. Методологическая традиция доктрины естественного права : монография / Руслана Гаврилюк. — Черновцы : Черновицкий нац. ун-т, 2012. — 788 с.

Книга посвящена исследованию с позиций постнеклассических стандартов научности вечной проблемы методологической традиции доктрины естественного права.

Главное внимание уделено познанию стилей мышления, способов постановки вопросов к правовой действительности и получения от нее ответов на них в каждый из социально-культурно и парадигмально самоопределенных познавательных традиций; исследуются причины, механизмы смены и их последствия предшествовавшей познавательной традиции последующим ее видом; прослеживается генезис методологических подходов и закономерность эволюции метатрадиции познания естественного права в целом. Отдельно обосновывается возможность применения методологического инструментария данной традиции для познания налогового права.

Издание рассчитано на читателей, интересующихся проблемами философии права, теории прав и его природы, методологии юридической науки.

**Замовляйте видання за телефонами:
0(44) 483-19-24, 456-84-63,
e-mail: academia-pc@svitonline.com;
academia.book@gmail.com**